

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Noveller

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Noveller", i Blicher, Steen Steensen: *Noveller*, udg. af Esther Kielberg ; Henrik Ljungberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1991, s. 331. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-blic03val-shoot-idm140515386532912.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Noveller

Noter

Følgende forkortelser, der vedrører litteraturhenvisninger, er brugt:

Udgivelser af Blichers værker:

DNSt. St. Blicher: *Digte og Noveller*. Udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab ved Johs. Nørvig under medvirken af Carl S. Petersen (1946). I-II.

GnNSt. St. Blicher: *Gamle og nye Noveller* (1846-1847). I-VII.

LæLæsefrugter (1818-1833).

NoNordlyset (1827-1829).

PSEBSt. St. Blicher: *E Bindstouw* med oversættelse og kom mentar. Udg. af Jysk Selskab for Historie, Sprog og Lit teratur ved Peter Skautrup (1942).

SDSt. St. Blicher: *Samlede Digte* (1835-1836). I-II.

SNSt. St. Blicher: *Samlede Noveller* (1833-1836). I-V.

SSkSt St Blicher: *Samlede Skrifter*. Udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab ved Jeppe Aakjær, Henrik Ussing og Georg Christensen (1920-1934). I-XXXIII.

UvSt St Blicher: *Udvalgte værker*. Udg. af Blicher-Selskabet (med efterskrift og noter af Søren Baggesen) (1982). I-IV.

VASSt. St. Blicher: *Viborg Amt* (1839) (*SSk* XXI, 199ff. og XXII).

Andre værker:

APHans Brix: *Analyser og Problemer* (1935). I-II.

DAE. Pontoppidan: *Den Danske Atlas* (1763-1781, opr. 1968-1972). I-VII.

DaSt *Danske Studier* (1904-).

DO E. Mau: *Dansk Ordsprogsskat* (1879).

Li-Tr Steen Steensen *Blichers Livs-Tragedie i Breve og Aktstykker* ved Jeppe Aakjær (1903-1904). I-III.

OiD *Ordsprog i Danmark*. Af Iver Kjær og Bengt Holbek (1969).

TK&LE. Tang Kristensen og M.A.S. Lund: *St. St. Blichers Liv og Gerning* (1882). Udg. af Blicher-Selskabet (1991).

TVP Niels Blicher: *Topographie over Vium Præstekald* (1795). Udg. af Blicher-Selskabet ved Ella Jensen (1978).

332

Notearbejdet har støttet sig til noterne i *SSk*, *DN*, *Uv*, *PSEB* samt flg. Blicherudgivelser af Dansk lærerforeningen: *Røverstuen*. Med indledning og noter ved Niels Nielsen. 12. udg. (1960); *Præsten i Vejlbys. En Criminalhistorie*. Med indledning og noter ved Sv. Norrild. 6. udg. (1961); *Ak! hvor forandret! Fire noveller*. Udg. ved Johs. Nørvig under medvirken af Folmer Jensen (1965); *Himmelbjerget og andre noveller*. Ved Søren Baggesen (1975); *En Landsbydegns Dagbog*. Udg. med noter og efterskrift ved Peter Brask (1982). - En del noter er dog nye; visse ældre er revideret.

Mht. geografiske lokaliteter henvises til kort s. 328-329.

Noternes behandling af biografisk, historisk og topografisk stof er begrænset; der henvises løbende til relevant litteratur.

Noterne medtager kun tekstvarianter af fortolkningsmæssig og anden væsentlig betydning. Der henvises i øvrigt til afsnittene om varianter i *SSk*. Ligeledes henvises til *SSk* vedr. de fortælle tekniske unøjagtigheder, man af og til kan finde hos Blicher, og som noterne kun undtagelsesvis bringer eksempler

på.

Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog

Trykt første gang i *Læ XXIII*, 1824. Optrykt i *SN I* og *GnN V*. Om tekstvarianter udover de i noterne nævnte: se *SSk VII*, 240f.

Vigtige litterære forudsætninger: Ove Malling: *Store og gode Handlinger* (1777, genudg. af DSL 1992) og en udgivelse af to præster fra Viborgeggen: *Dagbog fra det 16., 17. og 18. Aarh. sammenskrevet af M. P. Farstrup og L. Axelsen*. Fra Aar 1536-1717 incl. (1813). Her omtales den strenge vinter 1708-1709, pesten 1711 og Den Store Nordiske Krig 1700-1720.

Marie Grubbes historie: Den kvindelige hovedperson frøken Sophies historie er en fri omformning af adelsfruen Marie Grubbes (1643-1718) livshistorie, rykket ca. 50 år ned i tiden. Hun var datter af herremanden Erik Grubbe til Tjele. G. 1660 med Frederik III's søn, officeren Ulrik Fr. Gyldenløve, og skilt fra ham 1670 efter en affære med svogeren Styge Høeg. G. 1673 med herremanden Palle Dyrre, skilt fra ham 1691. Siden g. i Holsten med den tidligere kusk og ladefoged på Tjele Søren Sørensen Møller, til hvem hun havde indledt et forhold ca. 1689. Parret flakkede en tid om som gøglere og slog sig siden ned ved Grønsund mellem Falster og Møn, hvor Søren blev færgemand. Marie levede med ham til hans død ca. 1715, trods hans angivelige brutalitet og utroskab. - Marie Grubbes usædvanlige livshistorie har inspireret andre ældre og nyere forfattere: Holberg, H.C. Andersen, J.P. Jacobsen, Ulla Ryum. - Se i øvrigt tillægget s. 239-247 til J.P. Jacobsen: *Fru Marie Grubbe*. Ved Jørn Erslev Andersen. *Danske Klassikere* (1989).

Om Blichers fars tilknytning til Tjele og Følum, se *SSk VII*, 245.

333

7

Titlen: efter en novelle *Nytaarsgaven* (i: *Læ* 1820) med undertitlen *Brudstykker af en fattig engelsk Landsbypræsts Dagbog*. B.s novelle skulle fra først af opfattes som underholdende dokumentarisme i tidens smag, en illusion, som er opgivet ved udg. af *SN*, jf. titelændringen til *En Landsbydegns Dagbog*. -*Hr. (Søren)*: Sådan tiltaltes endnu på den tid stedets præst. - *han slukkede Lyset (...)*: folkeovertro: Hvis man kom til at slukke lyset nytårsaften, ville man dø inden næste nytår. - *aganius gratias!*: lat. lad os takke! - *Cornelius Nepos* (95-24 f.Kr.): rom. historiker, hvis skrifter brugtes ved begynderundervisning i latin. - *Der bæres mig for*: det aner mig. - *in nomine Jesu!*: lat. i Jesu navn! - *Skytte*: en s. stod i en jagtherres (herremands) tjeneste, passede jagthundene, skaffede vildt osv. - *mi filii!*: lat. min søn! - *otium est pulvinar diaboli*: lat. Lediggang er Djævelens hovedpude; tilskrives den ital. kirkefader Ambrosius (340-397); udtrykket har måske sin oprindelse i *Ørkesløshed har lært meget ondt* fra det apokryfe skrift Jesu Sirachs Viisdom 33,31. - *som en Slibesteen*: helt ubegribeligt. - *die St. Martini*: Mortensdag =11. nov.

8

vellem hunc esse filium meum!: lat. Gid han dér var min søn! - *Cicero*, Marcus Tullius (106-43 f.Kr.): rom. statsmand og forfatter. - *Vildbasse*: vildorne. - *Kindhest*: orefigen. - *habeat!*: lat. Lad ham få den, dvs. det har han godt af. - *Calendis Januar.*: rom. datering: 1. jan. - *Proh dolor!*: lat. hvilken smerte! - *væ me miserum*: lat. ak, jeg elendige. - *fregisti cor meum*: lat. Du har knust mit hjerte. - *Gud! giv min Sø* (...): 1. Kron. 29,19. - *pater!* (...) *meum!*: lat. Fader! i dine hænder befaler jeg min ånd! Luk.23,46. - *seras (...)* *poenitential!*: lat. Nu straffes du - du angre alt for sent! Fra fabeln om ræven og raven, den rom. digter Phaedrus' fabelsamling, 1. bog, 13,1-12. P. var kejser Tiberitis' (14-37) samtidige. - *Pridie iduum januarii MDCCIX*: lat. datering: 12. jan. 1709. - *faae Middagsmad*: Som latinskoleelev skal Morten bo i Viborg. Faderen skal træffe aftale for ham om et dagligt, billigt middagsmåltid. - *det ei slaaer til*: det er for dyrt. - *Brev til Tuticanus*: den rom. digter Ovid (43 f.Kr.-17 e.Kr.) skrev i sin forvisning til Pontus ved Sortehavet nogle digte i brevform, heraf to til vennen Tuticanus (*Epistolae ex Ponto* IV, 12,14). - *cheu! mortuus est!*: Ak! han er død! - *Monning(en)*: tagryg. - *Kaalhave*: jy. køkkenhave.

9

Idibus Januarii MDCCIX: rom. datering: 13. januar 1709. - *XVIII Calend. Febr.*: rom. datering: 15. jan. - *Manden i Kokholm*: jy. herremanden til Kokholm. - *synger for Done*: De lærde skolers elever (*Skolepehlingene*, *Latinerne*), tiggede til livets ophold ved korsang foran borgernes huse. Skikken blev forbudt 1756. - *saa*: såvist, dog. - *vakte plurimum!*: lat. et varmt farvel! - *vendidi libertatem*: lat. jeg har solgt

min frihed.- 12 *Sletdaler*: Mortens fæstepenge, 1 s. var 4 mark (1 rigsdaler, »gode dalere«, var 6 mark; konverteredes i 1875 til 2 kr.).- *Udviisning*: brændsel; egl. mærkning af træer, der skal fældes. - *rigtig*: virkelig.

10

Meierske(n): smorkærnerske. - *Fruerpigen*: fruens kammerpige. - *ars amoris og remedium amoris*: to erotiske læredigte af Ovid (se n.t.s. 8): »Om elskovskunsten« og »Midler mod elskov«. - *abstine manus*: lat. (ordret) væk 334 med hånden! - *Viskum*: herregård - *Ulv*: i *TVP*, 94 fortæller Blichers far, at der endnu i hans tid fandtes ulve i skovene mellem Viborg og Hobro. - *tager Stikkepenge*: spøgefuldt i jagtsprog om den, vildtet slipper fra. Morten tager udtrykket bogstaveligt - *onde Fortalere*: bagtalere.

11

Methamorphoses: Ovids genfortællinger af forvandlingsfabler fra gr. og rom. mytologi; da. *Forvandlinger*. - *discourerer*: samtaler, konverserer. - *Garson*: af garçon: fr. karl. - *L'école du Monde* (1695): fr. verdens skole, en slags »Takt og tone« af E. Le Noble (1643-1711). - *gaaer (...) an*: lader sig gøre, lykkes.

12

lader: klæder, -*fik (...) for*: jagtsprog: fik til gennemsøgning ved klappere. - *søger*: går løs på. - *Hirschfænger*: jagtkniv. - *holdt (...) paa*: sigtede på. - *Steen*: en flintesten, slået mod stål, frembragte gnisten, der antændte krudtet. - *plaisant*: fr. behageligt - *curieux*: fr. forunderligt - *Grand Richard*: en æblesort, -*faaer Skam*: går til grunde. - *Fussingøe*: herregård -*J'ai froid*: fr. jeg fryser. - *Comment!*: fr. hvad!

13

un pen mademoiselle!: fr. lidt, frøken! - *tenez Martin! arrêtez vous!*: fr. holdt, Martin! Vil De standse! - *Maden gaaer fra mig*: Jeg har tabt appetitten. - *den tartariske Prinds*: hovedpersonen i Mile De la Rocheguilhens roman *Zingis - histoire tartare* (1711), da. *Den store tartariske Printz Zingis Kierligheds Historie* (før 1830). - *Point de tout*: fr. slet ikke. - *Valet de chambre*: fr. kammertjener.

14

remedia amoris: se n.t.s. 10. - *ah malheureux que je suis*: fr. ak, jeg ulykkelige. - *prate og skoggre*: sladrer og ler højroset - *Rørdrum*: hejreart; jf. Dav. Salm. 102, 7. - *magnifique*: storslået, prægtig. - *indstillet*: Ved indstillet jagt jager hundene vildtet ud mod klapperne, der står stille omkring skoven.

15

Kjeppene: Skovfogederne bar stokke som værdighedstegn. - *viklede*: jy. bevægede sig. - *satte (...) af*: anviste jægerne deres plads. - *slog an*: begyndte at gå.

16

Considerationer: overvejelser. - *Maidag*: 1. maj. - *Ah! (...) adieu!*: fr. ak, frøken Sophie, farvel! Farvel for evigt! - *den Herre Zebaoth*: »Hærskarernes Gud«; gammeltestamentligt tilnavn til Gud som krigsgud. - *finge*: fik. - *Kaper*: sørøverskib; kapervæsenet var statsligt tilladt beslaglægning af fjendtlige handelsskibe. - *Passenerer*: passagerer. - *baxes*: slås. - *Gast*: kapergast; egl. sømand, der gør tjeneste på kaperskib; her om skibet.

17

spansk Gevær: særlig slags lange, kraftige geværer. - *Haandspager*: træstænger til at dreje hejseværk (spil) på skibet med - *Stykker*: kanoner. - *Dragkiste*: blev brugt til sovested for småbørn. - *sin Cours*: sin vej. - *Hovmesteren*: junkerens privatlærer og rejselæder. - *hente Lærred*: Kuglerne vikledes i fedtet lærred for at slutte i bøsseløbet - *quid hoc sibi vult?*: lat Hvad betyder dette? Om episoden: se Malling: *Store og gode Handlinger*, s. 327-334. - *Pust*: slagsmål. - *rare*: opsigtsvækkende.

18

rekommandere: anbefale. - *Maladie*: fr. sygdom. - *Hvad har jeg oplevet?*: Pesten i Kbh. 1711 skal have kostet o. 23.000 menneskeliv. Kilde til skildringen er en artikel af lægen R. Frankenau i tidsskriftet *Iris og Hebe*, I, 1801. - *slaget Folket med Bylder*: Der hentydes til den sjette af Ægyptens ti 335 plager: byldepesten. 2. Mos. 9,8. - *Strube*: svælg. - *triste figure*: fr. sørgelig skikkelse, - *forlangte*: ønskede. - *Fæe*: kvæg. - *De skal lægges (...) Sela*: Dav. Salm. 49,15-16. - *ongefær*: omtrent.

19

affreuse: fr. rædselsvækkende. - *Satisfaction*: fr. tilfredsstillelse. - *Inclination*: fr. tilbøjelighed. - *Force*: fr. styrke. - *Løbere*: tjenerne, som løb foran herskabets vogn for at holde vejen fri. - *Agilité*: fr. foretagsomhed.

20

Mariage: fr. bryllup. - *attendere*: lægge mærke til. - *Un Cavalier (...) clair*: fr. en fuldendt kavalier, min pige, ikke sandt? Og at han elsker Dem, det er jo ganske klart! - *profiteret*: haft udbytte. - *Børnekopperne*: de »rigtige« (sorte) kopper modsat den milde børnesygdom skoldkopper.

21

Saa har jeg (...): Mellem afsnittene den 16de December 1711 og den 13de Marts 1717 har B. i SN og CnN tilføjet følgende: *Thiele, den 19de December 1711. Her er stor Sorg og Bedrøvelse. Frøken Marie er død; og Herren vil ikke lade sig trøste; men den naadige Frue taler kun om hendes Begravelse, hvorledes med samme skal tilgaae. Frøken Sophie følger vel efter hendes Søster; thi hun er meget slet. Hans Excellence, hendes Trolovede, laver sig til at drage bort - Lykke paa Rejsen! - Contenance*: fr. sindsro. - (...) *Grund dertil (...)*: I SN og GnN fortsætter novellen med følgende indskud ml. *Hans Excellence og er vist en stor Libertiner: kom her igjen forgangen Uge, som jeg hører. Han. Libertiner*: her: skørtejæger. - *indecent*: upassende. - *vive*: fr. livlig. - *hartad*: næsten.

22

railleret: spøgt. - *douce*: søde. - *Drømmer jeg (...)?*: fra L. Holbergs komedie *Jeppe paa Bierget* (1723), II, 1. - *duperet*: bedraget. - *kaste Tax ud*: grave gravhunden (ved navn Tax) ud af rævegraven, - *gjøre Poenitentse*: angre oprigtigt.

23

plat: fuldstændig. - *den ene forraader den anden*: Det ses på den ene, hvordan den anden er (dvs. vi er to alen af ét stykke). - *Potiphars Hustru*: forsøgte at forføre den kyske Josef 1. Mos. 39. - *Afgrunden*: her: helvede. - *Silence!*: fr. tavshed!

24

keget (...) i *Leiet*: jagtsprog: beluret, opdaget (om haren, der skjuler sig). - *skulle vist holde Ord*: vil sikkert gøre alvor af sin trussel. - *echapperet*: undveget. - *Skjern Bro*: over Nørreå.

25

Snepper: kom på træk i marts-april - *Sengestokken*: sengens sidebræt. - *i fremmed Være*: folkevisendtryk: i fremmed eje, varetægt. - *Skydehest*: hest, afrettet til jagt. - *Gehæng*: bælte til jagtkniv. - *Tut*: mønter lagt sammen i rulle.

26

Thunø: ø mellem Samsø og Jylland. - *svælte*: sulte.

27

Moscoviten: Under Den Store Nordiske Krig stod Danmark i forbund med bl.a. Rusland mod Sverige. - *underlige*: forunderlige. - *Abilden*: æbletræet. - *i Bloster*: i blomstring. - *Kjelen*: jy. brønden. - *Zobel*: sibirisk mår. - *Min Sjæl (...)* *Herren*: Dav. Salm. 103,1. - *fattig og halvnøgen*: måske Joh. Åb. 3,17. - *Corselidse*: herregård på NØ-Falster.

28

Fataliteter: genvordigheder, skæbnetilskikkelser. - *denne bittre Skaal*: 336 Matth. 26,39. - *en Mørkhedens Gestalt*: en skikkelse fra Djævelens rige. - *Journal*: fr. dagbog.

29

Vammelhed: væmmelse. - *malideusk*: ondskabsfuld. - *viller*: behager, - *gjør Ugedage*: udfører ugentligt arbejde (om hoveri). - *af skikkelige Folk*: af finere familie.

30

Condition: ansættelse. - *Frygter ikke (...)* *tillige!*: Matth. 10,28.

31

Denne Slægt er traurig som jeg selv: om pietismen, der bredte sig i Danmark under Christian VI (1730-1746). - *Ja, Herre!* (...) *Forfængelighed!*: Dav. Salm. 39,12. - *kaldte*: udnævnte.

32

Anlangendes (...) *Evighed*: Dav. Salm. 103,15-17. - *paa Marken*: i vildnisset, ødemarken. - *Veiret*: ørkenvinden. - *dets Sted* (...) *meere*: Det er forsvundet fra stedet. -(...) *indtil Evighed*: 1824-udg., men ikke de senere, afsluttes med: (*Fundet, gennemseet og udgivet af S.S. Blicher*), jf. n.t.s. 7 om titlen.

Røverstuen

Trykt første gang i *No II* (1827). Optrykt i *SN I* og *GnN V*. Om varianter udover den i noterne nævnte: se *SSK X*, 206f.

Stoffet er hentet i lokale sagn og i barndomsoplevelser, således måske ligesom i *Eneste Barn* Charlotte v. Schinkels historie, se n.t.s. 222.

33

højryggede Agre: agre, som en særlig pløjning over lang tid har gjort højest på midten og skrånende ud mod begge sider. - *Cultur*: opdyrkning. - *Balker*: egl. skillevægge; her forhøjninger mellem to hjulspor. - *Vaaninger*: boliger. - *Hæsse*: stakke af sæd, halm eller hø. - *Kaalgaarde*: køkkenhaver. - *Fællebskab*: landsbyernes jordfællesskab fra før udskiftningen 1781 (se ndf). Markerne lå da uindhegnede.

34

purlet (om krat): lavt og tæt. - *Bæveresp*: træarten bævreasp. - *den fjerne Ejer*: Før 1781 havde bønderne ofte langt til deres spredte jordlodder. Ved udskiftningen samledes disse mest muligt. - *Ansbjerg*: folkelig udtale af Aunsbjerg, b.s grandonkels gård. - *føer*: kraftig.

35

Centaur(er): gr. fabeldyr, halvt menneske, halvt hest. - *Kumpen*: fyr, karl. - *alligevel*: jy. skønt. - *Vipperne*: aksene, -*give* (...) *Fangst*: jagtsprog: give det dræbende stød. - *Sadelknappen*: den opretstående forreste del af sadlen. - *Fjerdingsmil*: 1/4 mil; 1 mil = ca. 7,5 km.

36

Favne: l f = 223 cm. - *Delinqvent(en)*: forbryder, der skal straffes; især om dødsdømte. - *bie et bitte Kom*: vent et øjeblik. - *læse*: bede. - *klæde Stejle og Hjul*: Efter henrettelsen blev den dømtes lig lagt på et hjul, anbragt vandret på en pæl (stejlen), -*gaae med Skubkarren*: gøre strafarbejde (jordarbejde ved fæstningsanlæg). *Skubkarre(n)*: trillebør.

37

Tønder(et): letfængeligt stof, f.eks. trøsket træ, fyrsvamp eller klude; del af fyrtøj; det opbevarede i *Fyrtønden* (lille rund metalæske). - *Nu falder Godtaar mig til*: nu er det min tur (til at skyde). - *Skurrehat*: paddehat.

337

38

slaaer en Potte mod en Dør: Nytårsaften var det skik på landet at slå pottes itu mod dørene. - *hartad*: næsten. - *Sten(en)*: se n.t.s. 12. - *vore genialske Comedier*: J.L. Heibergs vaudeviller, som B. ikke yndede, opførtes fra 1825. - *genialsk*: åndfuld - *Gammelstrandsconversationsen*: det folkelige sprog, fiskerkonerne ved Gammelstrand i Kbh. brugte. - *ad libitum*: lat. efter behag. - *meeromrørte*: ovennævnte. - *Raad*: middel.

39

Forladning: prop af papir eller lignende, der anbringes sammen med projektilet i våben, der lades forfra. - *Sølvknapper*: kunne if. overtro bruges som bøsseugler mod overnaturlige væsener. - *skyd ham paa Pelsen*: skyd ham ihjel. - *Rendekugler*: store hagl til riffelbøsser. - *Hyldebøsse*: legetøjs-bøsse af udhullet hyldegren.

40

forskrive fra Udlandet: se ndf - *billige*: rimelige. - *Autorbanens*: forfatterbanens. - *in specie*: især. - *den danske Pasqvino*: Heibergs blad *Kjøbenhavns flyvende Post* (1827-1828, 1830, 1834-1837, udg. af DSL 1981-1984) eller *Dansk Litteratur-Tidende* (1811-1836), som B. ikke yndede pga. deres kritik af hans værker. *Pasqvino*: smædeskriver, æreskænder. - *Holbergs: Gid aldrig (...)*: fra H.s komiske epos *Peder Paars* (1719-1720), 2. bog, 1. sang. - *L*: Aug. Lafontaine (1758-1831): ty. forfatter til populære romaner og noveller, hvoraf mange, i lighed med de nedennævnte fire ty. forfatteres værker, oversattes til da. og optoges i ridsskrifter som *Læ*. Visse forkortede forfatternavne i Røverstuen er skrevet ud i *GnN*. - *v.. d.. V.....*: K.G. van der Velde (1779-1824): ty. forfatter til historiske romaner; blev kaldt »den tyske Walter Scott«. - *ad modum*: lat. på følgende måde, i denne stil. - *H.....*: den ty. digter E.T.A. Hoffmann (1776-1822), hvis fantastiske fortællinger var populære. - *R....., A.....*: kan være E. Raupach (1784-1852) (eller K.Fr. Richter) og J. A. Apel (1771-1816), begge ty. forfattere, der blev læst i Danmark i 1820'erne.

41

Commerce: omgang. - *Varulv(e)*: menneske, der kan antage ulveskikkelse. - *Vampyr(er)*: if serbisk overtro natligt væsen, der dræber og suger blodet af mennesker. - *W..... S.....*: Walter Scott (1771-1832): skotsk forfatter, beundret af B.; hans romaner fik stor betydning for genrens udvikling; blev oversat til da. fra 1821. - *C.....*: måske den ty. romanforfatter H. Claren, pseud. for K.G.S. Heun (1771-1854). - *Shawl*: sjal. - *Røghytte*: primitivt bondehus. - *Rane(n)*: stang eller stænger til hvileplads for høns. - *Overalt*: overhovedet. - *sc.... e*: scottske. - *Lejebibliothek(er)*: privatejet bibliotek med hjemlån af bøger mod betaling; første da. 1. opstod 1725. L. spillede en stor rolle i 18. og 19. årh.; de afløstes af folkebibliotekerne. - *Læseselskab(er)*: læsersammenslutning, der købte ny litteratur med henblik på cirkulation mellem medlemmerne. Disse købte efter cirkulationen bøgerne eller lod dem indgå i Is bibliotek. L. opstod i beg. af 18. årh., i Danmark ca. 1750-1800. - *Manuscripter til Udstyr*: litt. artikler (bl.a. i *Læ* 1824) fortalte, at W. Scott fik så store honorarer for sine bøger, at en af hans døtre fik ms. til en ny roman i medgift. - *S.....*: måske den eng. romanforfatter T. Smollett (1721-1771); hans roman *338Peregrine Pickle* har brede beskrivelser af jagtscener. - *tager (...)* *Rend til*: tager tilløb. - *Siegfried v. Lindenberg*: komisk roman (1779, da. 1786) af den ty. forfatter J.G. Müller (1743-1828), der udgav sine værker anonymt. - *Hænderne er Esaus (...)*: 1. Mos. 27,22.

42

Pegasus: if. gr. mytologi bevinget hest; symbol på digtereviden. - *hvor det ikke er (...)* *rigtigt*: hvor der sker overnaturlige ting. - *phantasmagorisk*: som har med spøgelse at gøre. - *Ladegaard(sporten)*: gårdsplads mellem avlsbygninger, - *forknyttede*: forkrøblede.

43

Tiendetageren: opkræveren af *Tiende*, dvs. 1/10 af årets afgrøde, til jordejer eller præst. - *Ridefogden*: slotsforvalteren, der forestod gårdens drift og havde opsyn med hovearbejdet. - *Hundredrengen*: drengen, som passede hundene; ofte om person, der behandles dårligt. - *Bryststykke*: brystbillede. - *Tiden for nærværende Begivenheder*: måske 1730'erne, jf. dragterne; den ty. kirke, (se n.t.s. 50) er endnu ikke opført; på Bremerholm (se n.t.s. 46) udfører tugthusfanger stadig strafarbejde, - *grundmurede* (om parykker): spøgefuldt om gammeldags parykker med flere rader stivede bukler i nakken. - *Kabuds(er)*: hue med øreklapper til mænd - *Rullebuxer*: formentlig om lange bukser, der blev rullet op over knæet, når man havde støvler på. - *ærlige og velbyrdige*: agtværdige og af fornem stand. - *ordentligviis*: sædvanligvis. - *Domestiquerne*: tjenestefolkene.

44

Kok: urhane. - *carmoisinrød*: mørk højrød. - *Stoffes*: af tykt, uldent stof med indvævet mønster. - *Kalvekryds(et)*: skjortebryst med kruset bryststrimmel. - *Hovedstykke(r)*: egl. kapitel i katekismus; her brugt spøgende. - *guldgalonerede*: med besætning af gulddindvirkede bånd. - *(stor)blommede*: blomstrede.

45

Gjækkerie: fjasen. - *synderlig(ste)*: besynderlig. - *Rulle* (egl. rudel): hjorteflok. - *slaaet an paa hans Fod*: fulgt hans spor. - *Palstrup*: herregård. - *Sextenender*: hjort med seksten takker på geviret; her om junkerens mange aner. - *Mariagen*: se n.t.s. 20. - *tog ham paa Komet*: sigtede på ham. - *troede godt*: var ikke sky. - *for det første*: indtil videre.

46

tør: behøver. - *Justitien(s)*: retfærdigheden. - *Bremerholm*: i Kbh.; her lå flådens skibsværft, hvor tugthusfanger indtil 1739 udstod deres straf. - *Knuden stak i*: problemet bestod i. - *Vestervig*: ca. 30 km SV for Thisted; indtil reformationen munkekloster, derefter herresæde. - *Ladefoged*: havde opsyn med gårdens avl. - *bude*: beordre.

47

Jacobinerhue: den frygiske hue, den fr. revolutions symbol; lignede en nissehue. - *Skyggetegning*: foreløbigt udkast. - *beslaae*: rulle sejl sammen og binde dem fast til råen (stangen, se også n.t.s. 178). - *rebe*: gøre sejlene mindre. - *Svabergast(es)*: matros eller skibsdreng, der spuler dæk. - *Spiritus navalis*: spøgefuldt: skibsånd. - *Fløj(et)*: vimpel eller vindpose. - *Nathus(et)*: kompasshus. - *Pøsen*: spanden. - *Spilltoug(et)*: bås i hestestald. - *snærre(t)*: blive sveden.

48

kaste sig (om øl): blive dovent. - *meerbemeldte*: førømtalte. - *Storhuusellene*: en gruppe elletræer (siden fjernet) mellem Demstrup og Avnsbjerg. - *Horsegjøg(s)*: dobbeltbakkasin. - *blade*: om råens lokketone.
339

49

Viborg: dvs. tugthuset i V. - *billigt*: rimeligt. - *krumpne*: krogede. - *Sparrer*: spær. - *Mose*: måske Høgild Mose ca. 7 km vest for Frederiks (se n.t.s. 50). - *Vældgunger*: gyngende grund med kilder under.

50

hverre Syn: fordreje synet; om gøglesyn. - *meeromrørte*: førømtalte. - *Emmer*: gløder. - *Kul*: forkullede rester. - *den tydske Kirke*: Frederiks Kirke, bygget 1766 for de tyske bønder indkaldt af Frederik V til opdyrkning af heden. - *et gammelt Sagn*: genfortalt af B. i *Oldsagn fra Heden* (1824) (SSk VI, 157). - *formaledede*: forbandede.

51

Huling: lavning. - *Eenstedgaarde*: udflyttergårde fra tiden før udskiftningen (se n.t.s. 34). - *Rydhaug*: herregård ca. 7 km øst for Struer, - *for en Fejls Skyld*: for en sikkerheds skyld.

52

Salvegarde: beskyttelsesvagt. - *Camera clara*: apparat til tegning af genstande efter naturen. - *Beenhus(et)*: hus på kirkegården, hvor opgravede skeletdele opbevaredes.

53

Bucephalus: navnet på den makedonske konge Alexander den Stores (356-323 f.Kr.) stridshingst. - *Phantasus og Morpheus*: personifikationer af fantasien og søvnen. - *en face*: forfra.

54

Belzazar: »hans Farve (...)*: Dan. 5,6. B. var en babylonisk konge, for hvem profeten Daniel tydede en gådefuld skrift på væggen. - *meget mere*: tværtimod. - *havde (...)* *Troen ihcende*: havde flet syn for sagn; jf. den vantro Thomas, Joh. 20, 24-29.

55

purificeret: renset. - *Materie*: emne. - *Inquisitorer*: forhørsdommere. - *skjøttede om*: brød sig om. - *Fux*: rødbrun hest. - *Belle*: isabellafarvet (gullighvid) hest.

56

Mejersken: se n.t.s. 10. - *Gyngekjeme(n)*: en ældre slags vugge- eller rystekerne.

57

Entrez: fr. kom ind. - *Peste!*: fr. for pokker! - *echapperet*: se n.t.s. 24. - *Hærskue*: mønstring af tropper.

58

stod ved Hestfolkene: var dragon. - *Comet*: officer af yngste grad i et rytterkompagni. - *Cuirassiereme*: kavalleriet.

59

Kroner: 1 Krone = 4 mark (se n.t.s. 9). - *Vad(e)sted*: ved Høgild; omtalt i VA (SSk XX, 235).

60

Ungem: En datidig krig i Ungarn med da. deltagelse er ej identificeret. - *Janitskarer*: tyrkisk fodfolkskorps. - *Min Broder*: I 1730'erne ejedes Vestervig Kloster af en kornet Johan Moldrup og hans bror.

61

Manden: herremanden. - *dominere*: skælde ud - *lumrer*: blusser op.

62

Lyst æfor aa mørk æbaag! (...) *et gammelt Eventyr*: Trylleformularen er kendt fra forskellige versioner af eventyrtypen *Den lille Sko* (nr. 47 i Sv. Grundtvig: *Katalog over Danmarks Folkeeventyr* (1861-1883). Udfyldt af Axel Olrik (1888ff.)). En af dem, *Den røde Ko*, handler om en prinsesse (E. Tang Kristensen: *Æventyr fra Jylland* (1881), s. 38ff.). - *vel god*: for god - *Pakke*: oppakning. - *Loths Hustrue*: Før ødelæggelsen af byerne Sodoma og Gomorra bød Gud Lot at flygte med sin familie og advarede dem mod at se sig tilbage. Lots hustru trodsede advarslen og blev til en saltstøtte. 1. Mos. 19,26. - *fast*: hurtigt. - *hildede sig*: fik foden indviklet

340

63

specifique Tyngde: vægtfylde. - *æqual*: lig med. - *Fjerdingvej*: se n.t.s. 35. - *svare Regning*: betale sig. - *handelige*: håndterlige. - *kastet*: gravet.

64

Lisbeth Madame Madses: holbergsk tiltaleform. - *Troglodyt*: huleboer.

65

Klør: fyr. - *Catastrophe(ns)*: her i den klassiske gr. tragedies betydning: skæbnevending, som altså kan føre til både godt og ondt. - *Sædegaard*: herregård, der havde været adelssæde før 1660.

66

Hestehave(n): indhegnet græsningsplads for heste; nu om jordstykker, der tidl. blev brugt som h. - *Pintsefesten(s)*: Op til 1848 afholdtes efter gl. skik pinsefest i Aunsbjerg Hestehave. Herom i *TVP*, 145 og *VA* (*SSk XIX*, 222). Se også *De tre Helligaftener*, s. 215. - *Noahs Due*: 1. Mos. 7,11. - *har eller finder*: *GnN*: > *har fundet eller finder*. - *Viser*: dial. bidronning. - *raaber ud*: om biernes summen, før de sværmer. - *Bladeskrald*: piben i blade. - *myrler*: myldrer. - *firmer*: bevæger sig hurtigt. - *Qvadrille*: dans, der danses af fire par. - *Scotsk*: landlig dans. - *Dyrehaven* (...) *Charlottenslund*: også på B.s tid yndede udflugtsmål. I *VA* sammenligner B. Hestehaven med D. (*SSk XXI*, 222). - *pletteret*: overtrukket med et finere metal. - *Aftensang*: eftermiddagsgudstjeneste.

67

Kjærsholm: herregård. - *Vindfælde*: træ, blæst om af vinden.

68

saa prynsk som nogen Pommerkok: så vigtig som en kalkunsk hane. - *polsk Dands*: her vel: polka. - *skiftet Ejermænd*: Aunsbjerg havde fra 1732 til 1827 haft ti forskellige ejere. - *trofast Kjerlighed* (...): 1833-udg. har her tilføjelsen: *, en Himmel under Jorden*.

Sildig Opvaagnen

Trykt første gang i *No V* (1828). Optrykt i *SN II* og *GnN VI*. Om varianter: se *SSk XII*, 211f.

69

(*Orig. Fortælling*): er udeladt i *SN* og *GnN*. - *Delirium*: her: sindsforvirring.

70

billig: berettiget. - *hvor Skolen dengang stod i slet Rye*: udeladt i SN og GnN. - *ustridigt*: ubestrideligt. - *Chapeau*: (bal)kavaler. - *resignerer*: giver frivilligt afkald - *Proposition*: forslag. - *allerhelst*: især. - *Qvadrillen*: se n.t.s. 66.

71

Puns(eglas), punsch: drik, blandet med vin, vand og sukker. - *Coqvette*: letfærdig kvinde. - *synderlig*: mærkelig. - *Aasyn*: ansigtsudtryk (om sjælelig tilstand).

72

Vampyrer: se n.t.s. 41; her om forførersker. - *vert*: ugunstigt.

73

Dithyramber: højstemte hyldestdigte; her *ubundne*, dvs. ikke på vers. - *die holde Sitsamkeit (...)*: fra den ty. digter G.A. Burgers (1747-1794) digt *Die Beyden Liebenden*; lyder i sammenhæng: *Die Wollust ist sie in der Nacht/die holde Sittsamkeit bei Tage*: »Hun er vellysten selv om natten,/ om dagen den hulde ærbarhed.«

74

Phoebus: Apollon, i gr. mytologi kunstens - her sangens - gud - *Bacchus*: i rom. mytologi vinguden. - *besluttes*: afsluttes. - *Kaldsbrev*: udnævnelsesbrev (til præsteembede), -*forlagt til*: opr. flyttet til; her i betydningen 341 anbragt i en garnison (om militærpersoner). - *vittig*: intelligent. - *L.H. C. (...)* *H.C.L.*: C. betegner fortælleren selv. - *ordentligviis*: sædvanligvis. - *Tour(en)*: sædvane, mønster. - *Circler*: selskabelige sammenkomster. - *subordineret*: underordnet, underlegen.

75

Depositurus: nybagt student; »rus« er en forkortelse heraf - *Ikke at han jo var (...)*: Det var ikke, fordi han ikke var (...). - *Voldgiftsmand*: i jur. sprog person, der træffer afgørelse i en strid mellem to parter. - *Privatissimum*: privatselskab. - *Bete*: l'hombre-udtryk for at tabe med ét stik. - *Codille*: tab med flere stik i l'hombre.

76

Klubben: det sted, hvor byens selskabelige foreninger eller klubber samledes. - *Resolution*: beslutning.

77

Don Juan: denne sagnagtige forførerskikkelse af spansk oprindelse er bedst kendt fra Mozarts opera *Don Giovanni* (1787). - *uvitterlige*: uafvidende, ufrivillige.

78

Materie: emne. - *Postnyhederne*: avisnyhederne.

79

her i Sengen hos mig: GnN: > *her hos mig*. - *Munderingskammer(et)*: opbevaringssted for uniformer.

80

og sov hos (...): GnN: > *og bliv hos (...)*. - *forskylder*: fortjener. - *Febricitanten*: feberpatienten. - *lægger (...)* *Fold til*: fæster sig ved. - *Feberparoxysme*: heftigt feberanfald.

81

Omblik: overblik. - *forblummede*: uklare.

82

mislig(ere): vanskelig, her: utaknemmelig. - *tu contra (...)*: lat. Du skal gå dem (ulykkerne) dristigere i møde. Citat fra den rom. digter *Vergils* (70-19 f.Kr.) helteepos *Æneiden* VI, 95. - *Jobs Venner*: Den gudfrygtige Job udsattes for svære prøvelser, men fastholdt sin tro på Gud. *Jeg har hørt mange Ting (...)* er Jobs svar til sine dårlige trøstere (Job 16, 2-4); *et Vær*: forgæves. - *Balsom*, balsam: her: salve brugt som lindrende lægemiddel.

84

afbede: bede om tilgivelse for. - *Myrthe(n)*: stedsegrøn plante; kærlighedssymbol. - *Commiskjoler*: uniformsfrakker. - *Blaarlærred*: groft lærred af hør- eller hampaffald. - *Frantz! Frantz!* (...): ty. Frantz! Frantz! Stå op! Morgenens gryer. Adelheids slutreplik (ikke ordret) fra Goethes drama *Gotz von Berlichingen* (1772, da. 1803), V, 8. - *cortex peruviana selecta*: kinabark (egl. bark fra Peru) af bedste sort; heraf udvindes kinin. - *Hr. Galanen*: nedsættende om en gift kvindes elsker. - *Bilet(terne)*: kortfattet brev.

85

Panteforskrivninger: pantebreve, gældsbeviser, *-fornemmelig*: især.

86

Forbud: forvarsel.

87

afholde: afværge.

88

udvaaget: forvåget.

Ak! hvor forandret!

Trykt første gang i *No VIII*, 1828. Optrykt i *SN III* og i *GnN II*. Om varianter udover den i noterne nævnte: se *SSk XIII*, 223f.

342

90

(*Original Fortælling*): *SN* og *GnN* fortsætter: (*Forhen trykt under Firma P. Sp.*). - *aspirerede til*: stræbte efter. - *Aldrig saasnart var jeg kommen tilbage* (...): Fortællerjeg'et er Peer Spillemand-figuren (se efterskrift), der også er fortæller af novellen *Eva*, trykt i *No VI*, 1828. - *Justitsraad*: titel i 4. eller 5. rangkl. inden for et system af i alt 9 rangkl. (1. kl.: geheimeråd). - *Ruricolus*: lat den landlige. - *fidele*: gemytlige, muntre. - *Spradebasse*: overdrevent pyntet eller moderne påklædt ung mand. - *som et pillet Æg*: ulastelig.

91

halvsjette: 5 1/2. - *Tomme*: l t = 2,6 cm. - *Nordlyset for 1827* (...): henvisning til *Peer Spillemand*. (*En litterair Notice, meddelt af ham selv, i et Brev til Redactionen*). - *Stadsmusikanten(s)*: musiker, der havde privilegium på at spille ved offentlige og private festligheder i en by. - *viniliske*: fra Vendsyssel. - *Peninsel*: halvø. - *Vor Sørejse indtil Aalborg* (...): forudn. af novellen *Peer Spillemands Skibsjournal* (*No X*, 1829). - *naturaliseret*: ligestillet (ved tilflytning). - *scoptisere*: gøre nar. - *Nankins Buxer*: b. af gult bomuldsklæde, opr. fra den kin. by Nanking. - *pojfodede*: om duer og høns, der har fjer helt ud på fødderne.

92

Figur: stilfigur. - *ven(ne) Maar*: folkevisesprog: smuk ung pige. - *Polskpas*: en slags kortspil. - *Ufærd*: ulykke. - (*drikke*) *en Tærte*: en bolle punsch (se n.t.s. 71). - *Terminus technicus*: lat. fagudtryk. - *Thevandsknægt*: te med rom og sukker. - *Discours*: (vidtløftig) samtale. - *Roeandrik(kens)*: betegnelse for andrikken, når den fælder svingfjer og derfor ikke kan flyve.

93

Strunkhed: fornemhed. - *Air og Anstand*: fornemt væsen og værdig holdning. - *brøstede*: manglede. - *Kammerraad*: titel i 6. eller 7. rangkl. (se n.t.s. 90). - *Træskokarle*: her om kvæg af ringe kvalitet. - *No« plus ultra*: lat. uovertruffen.

94

Miss Flamborough: bondepige i den eng. forfatter Oliver Goldsmiths (1730-1774) roman *The Vicar of Wakefield* (1766, da. *Præsten i Wakefield*. Oversat af B. i *No* 1827). - *Bett(y) Bouncer*: bondepige, omtalt i Goldsmiths skuespil *She Stoops to Conquer* (1773, da. *Feiltagelse*, 1786), I, 11. - *Jevnmaal*: harmoniske

mål. - *Liniamenter*: ansigtstræk. - *Lafontaine*: se n.t.s. 40. - *Lotte*: formentlig heltinden i Goethes roman *Die Leiden des jungen Werthers* (1774, da. *Den unge Werthers Lidelser* (1832)). - *Mariane*: måske heltinden i den ty. forfatter J.M.Millers (1750-1814) roman *Sieglwart, eine Klostersgeschichte* (1776, da. 1778), en efterligning af Goethes roman, som også omtales i b.s. novelle *Fjorten Dage i Jylland* (DN II, 17). - *færdigt*: kompetent. - *Mageskifte*: udveksling af fast ejendom. - *dédaigneux*: foragtfuldt.

95

Mandinder: mandhaftige, stridbare kvinder. - *Amazoner*: if. gr. sagn et folk af krigeriske kvinder ved Sortehavets kyst. - *Jukke(trin)*: om pludselige, rykvisse bevægelser. - *echaufferet*: ophedet.

96

Jomfruetobak: virginiatobak. - *uimodstaaeligt*: uudholdeligt. - *Æ tykkes mi gue Uen sier saa bleg ud*: jy. jeg synes, min gode ven ser så bleg ud; til *gue Uen* har 1. udg. 1828 flg. fodnote: * Dette Hr. Lammestrups »gode Ven« erindrer mig om et ligelydende 343 »gode Ven,« jeg nyligen har seet anbragt i lignende Sammenhæng, og vel heller ikke i meget forskjellig Betydning. Hr. H. v. *Buchwald* har nemlig i No. I af hans »Bilag til Erindringerne« følgende: - »Det andet Exempel paa *slet* Oversættelse falder nærmest mellem mig og min gode Ven Hr. S. S. Blicher« - »naar saadanne Fejl ikke mulcteres, saa etc.« (maae nemlig Recensenterne ikke revse andre Oversættere.) Men Fejlene ere disse: 1) S. S. B. har oversat *Invalid* ved *Krøbling*, og 2) det dobbelttydige *hôte* ved *Vært*, hvor det borde hedde *Gjæst*. Min gode Ven S. S. B. har sagt mig: at han allerede herfor har faaet, og uvægerlig modtaget en lille mundtlig, men høflig *Correx* (det var i en Oversættelse af Hr. v. Buchwalds eget Arbeide »*dernières pensées*« at hine Fejl vare indløbne). Saa hændrende som S. S. B. sikkerligen vilde ansee Hr. v. Buchwalds Venskab - det grunder sig ellers kun paa to Breve og to Timers Samtale - saalidet forlanger han vel, at dette skal antage *Caracteer* af *Hovmesterskab*. For saadanne to Fejl - hvoraf den ene egentlig ingen Fejl er, og den anden kun en halv - først at høre et *privatissimum*, og derovenpaa publice at udmønstres af Oversætternes Legion, eller rettere udpeges som No. 2 blandt slette Oversættere: det er i det mindste ikke venskabeligt. Det tykkes mig forresten sært, at Hr. v. B. nu vil slaae ind paa *Recensentvejen* (i *Almindelighed* deres *Tilflugt*, der ej kunne komme frem paa nogen anden); men endnu særere, at just hans gode Venner først maae holde for. Hr. H. v. *Buchwald*: B. havde fra fr. oversat to tekster af *Heinr. v. Buchwald* (1787-1876) til No: *En ung Krøblings sidste Tanker* og *Pilegrimmen*. - *Recensenterne*: anmelderne. - *privatissimum* (...) *publice*: privat bebrejdelse (...) offentligt. - *Nectar*: gudedrik. - *Anticipation*: foregribelse.

97

Terpsichore: dansens muse. - *Slikkene*: kysseri. - *skriftede, gik den polske Kirkegang, stode paa den brede Steen, malte Sennop, hængte og faldt i Brønden*: forsk former for straf, man idømmes i pantelege. - *Pas, Beet. Jeg bliver i dem, tag hjem* (.. .) *jeg har ham*: forsk. spilleudtryk fra l'hombre. - *have sat en* (...) *Beet*: have bødet for et tabt spil.

98

Krøs: skjortebryst med kruset bryststrimmel. - *Strimmel*: tøjstrimmel til pynt på dragter, især i halsudskæringer. - *Hanekam*: Håret er redt op i begge sider, så det ligner en kam. - *Chapeaueme*: se n.t.s. 70. - *blind(e) Figureren*: fordans, der udføres for et syns skyld. - *Alabast*: klar, svagt gennemsigtig gipsart. - *og jeg behøver* (...) *Brylluppet*: udeladt i *SN* og *GnN*.

99

een af vore Digtere: måske hentydning til Poul M. Møller: *Jægersang* (trykt i Just Mathias Thieles (1795-1874) poetiske nytårgave *Rosenblade* (1818)). - *dansk Whisky*: brændevin. - *Fictioner*: påfund, opdigtelser. - *vrippen*: irriterabel.

100

Knubskib: lille fladbundet båd -*forplumredes*: forstyrredes. - *incommoderet*: besværet. - *hartad*: næsten - *Knist*: undertrykt latter. - *Flause*: dumhed.

101

Apport: ordre til hunden om at bringe byttet. - *Revieret*: jagtområdet. - *raabte af*: gav tegn til, at jagten var forbi.

102

Hephæstos: I det gr. helteepos *Iliaden*, der tilskrives Homer (8. årh. f.Kr.), 344 fortælles det, at den halte smedegud Hefaistos får guderne til at le, da han for at forsoner Zeus og Hera farer rundt og skænker vin op

ved et gæstebud på Olympien. - *suffisant*: selvtilfreds. - *Amphibier*: dyr, der kan leve både i vand og på land.

103

Travestering: komisk kostume, forklædning. - *Ryes Frakke*: frakke af uldent stof - *nec mirum*: lat og intet under. - *Pantalons*: lange benklæder. - *formaledidede*: forbandede. - *Seculum*: lat. århundrede. - *raillere*: se n.t.s. 22.

104

ond(e) Genius: ond ånd. - *profiterere*: her: nyde. - *Hvad tykkes dig om Sædet?*: fra Oehlenschlägers tragedie *Hakon Jarl* (1806), I, 3. - *Ha! tifold formaledided være den Skræder (...)*: jf J.H.Wessels komiske syngestykke *Kierlighed uden Strømper* (1772), I,1.

105

Lethe (...) *Styx*: if gr. mytologi er L. navnet på glemselens flod i underverdenen; S. er den flod, over hvilken Charon færger de døde til dødsriget. - *malisjøs*: se n.t.s. 29. - *Digteren*: citatet er fra B.S. Ingemanns drama *Løveridderen* (1816), sidste scene.

106

Sundbye: Nørresundby. - *Die hübschen Mädchen (...)*: ty. »De kønne piger forbliver fjerne - o, ungdoms drøm, o, gyldne stjerne.« Fra F. Försters (1791-1868) digt *Lauf der Welt*.

107

Statscalenderen: *Kongelig Dansk Hof- og Stats-Calender* (siden 1801). - *Aus den Augen (...)*: ty. ude af øje, ude af sind - *resigneret*: taget sin afsked. - *es waren schöne Zeiten, Carlos!*: fra Goethes sørgespil *Clavigo* (1774), I, I (ikke ordret).

108

fransk paa Forbenene: om korthalsede heste, der må stille det ene ben foran det andet for at nå græsset. - *ousen*: parrelysten (om køer). - *Pillik*: krikke. - *ringe*: sætte ring i næsen (på husdyr), - *plat*: komplet. - *cremortartarisk*: egl. rensende; afkølede.

109

rustificerede: landliggjorte, bondske. - *tempora mutantur et nos mutamur in illis*: lat. ordspr.; tillægges den ty.-rom. kejser Lothar I (840-875).

Hosekræmmeren

Trykt første gang i No IX, 1829. Optrykt i SN I og CnV V. Om tekstvarianter: se SSk XIV, 229f.

110

Hosekræmmeren: En h. var en mellemhandler, der opkøbte strømper og andre uldvarer fra de spredte producenter og videresolgte dem til grossererne i de store byer, især Kbh. og Hamburg. - *Den største Sorg (...)*: formentlig efter en folkevise. I *Danske Viser 1530-1630* v. H. Grüner Nielsen (1912ff., optr. af DSL 1978-1979) ses en afvigende form: *Inngen større plage y ald werdenn monne were ennd att skillis fra sinn hierthens kier* (nr. 232). - *Alhede*: meget stor hede; her hedeområdet SV for Viborg. - *Tamerlan*: el. Timur Lenk: mongolsk hærfører fra 14. årh. - *lysterer*: er på lystvandring. - *Kimingen*: horisonten. - *(Menneske)vaaning*: bolig. - *345Colonieanlægget*: o. Frederiks ved Viborg, hvor »kartoffeltyskerne« (se n.t.s. 50) holdt til.

111

Skiven: bordet - *Hedebonden*: Hosekræmmeren delte sæd og skik med de øvrige bønder, men tilhørte en højere, mere velhavende klasse. - *de skotske Lairder*: godsejere.

112

Travestering: forklædning, -*gjorde adroit*: stillede sig på bagbenene. - *kaldte Hunden af: GnN*: > kaldte af Hunden. - *uvitterligt*: ubevidst. - *Een af de Kumpener, der rende omkring (...)*: Esben er kun bissekræmmer, ikke hosekræmmer. *Kumpen*: kumpan, fyr. - *Dos*: dusin. - *Tværsæk*: vadsæk med åbning på tværs; kan bæres over skulderen. - *Boel*: husmandssted. - *Daler*: se n.t.s. 9.

113

driver: udvikler sig. - (*blaat*)*blommet*: se n.t.s. 44. - *cimbriske*: her vel: jyske (ikke himmerlandske).

114

Mens Græsset groer (...): ordsprog hos Peder Laale (DO, 3252); her om løfter, der først kan opfyldes om lang tid. Formentlig dannet af Tunnicius' ty. ordsprog fra 1514: *Wenn das Gras wächst, so ist das Pferd oft todt*. - *but*: mut. - *maae*: kan. - *Materie*: se n.t.s. 78.

115

firer af: gør indrømmelser. - *Epictet(s)* (ca. 50-ca. 130): gr. filosof, en af stoicismens grundlæggere; skelnede mellem det, der beror på viljen, og det, der ikke er i menneskets magt (jf. *Epiktets Haandbog*. Overs. af E. Boye (1781), s. 3ff.). Ved at udvikle viljen skulle man nærme sig en etisk fuldkommenhed i uafhængighed af den ydre verdens skiftende vilkår. - *sublunariske*: »under månen«, jordiske. - *Hymen (...)* *Pluto*: if. gr. mytologi er H. ægteskabets gud og P. rigdommens. - *Roman*: rørende, romantisk skæbne. - *sad varm(ere)*: var velstående. - *gode Sedler*: hundredalersedler (if fodnote til 1833-udg.).

116

anticipiere: se n.t.s. 96.

117

Macbeths Dolk: allusion til Shakespeares drama *Macbeth* (ca. 1605), II, 1. - *Mikkelsdag*: 29. sept; fest for ærkeenglen Mikael.

118

fare med: være beskæftiget med. - *binde*: strikke. - *det har intet Skrid*: der er ikke skred i det.

119

der er lyst tre Gange: Lysning foregik i kirken tre søndage i træk, hvorefter ingen kunne modsætte sig ægteskabet. - *tog Uldnøglet fra (...)* *Skulder*: Når man strikkede, var garnnøglet som regel af hensyn til bevægelsesfriheden fastgjort til en *Hægte* (krog) på klæderne, - *for det meste*: næsten.

120

Uskjel: uret. - *Overstuen*: den fine stue eller storstuen.

121

Ætmaal: døgn. - *Da hun vaagnede (...)* *tilbage*: udeladt i *GnN*.

122

studsig: studs, krakilsk.

Præsten i Vejlbye

Trykt første gang i No X, 1829. Optrykt i *SN* II og *GnN* II. Om varianter: se *SSk* XIV, 232.

346

Historiske forudsætninger. Novellen bygger på en virkelig tildragelse. Det historiske grundlag har B. fra E. Pontoppidan: *Annales ecclesiae Danicæ* (1741ff.) og fra mundtlig overlevering. *SSk* XIV refererer flg. (her fork.) s. 244: Præsten Søren Jensen Qvist blev uskyldig henrettet 1626, anklaget for mord af en mand, der

havde friet forgæves til præstens datter. Præstens kusk var 1607 forsvundet på en gådefuld måde. Hans tjenestekarl udbredte det rygte, at præsten havde myrdet ham, men fragik det på tinget. Længe efter dukkede rygten op igen, da man fandt skeletdele uden for kirkediget. Ved hjælp af bestukne vidner fik frieren da præsten, der nægtede sig skyldig, dømt og henrettet. Præstens søn fik sagen genoptaget og faderens eftermæle rensat. En fremstilling af hændelsen på grundlag af sagens akter findes i Severin Kjær: *Præsten i Vejlbj* (1894). Se også Henrik G. Poulsen: *En Criminalhistorie: Blicher og Præsten i Vejlbj*. Essay (1970).

124

Vejlbj: mellem Grenå og Ebeltoft. Her ligger også de øvrige lokaliteter, der er nævnt i novellen. - *Herredsfoged*: indtil 1919 den embedsmand, der var dommer og politimester i et herred. - *Aalsø*: ca. 3 km SØ for Vejlbj. - *min kjere Herres Foranstaltning*: Herredsfogder udnævntes før enevælden af lensmændene og havde ingen juridisk uddannelse. - *dette Folk*: beboerne i herredet - svare: byrdefulde. - *Det er ikke godt (...)*: 1. Mos. 2,18. - *falder af: dør*. - *Ingvorstrup*: gl. gård i Vejlbj Sogn. - *Forbandet være (...)*: 5. Mos. 27,25. - *Pranger*: person, der driver lyssky handel. - *hav e med (...)* at skifte: have med at gøre.

125

Mohrenkopper: heste med sorte hoveder. - *Daler*: se n.t.s. 9. - *magede*: sat sammen til ét spand - *Afslæt*: nedslag. - *Tiende*: se n.t.s. 43. - *Hr. Søren*: se n.t.s. 7. - *talte ham til, saa en Hund (...)*: skældte ham hæder og ære fra. - *beleven*: venlig, elskværdig. - *Avlskarl*: forkarl.

126

Rasmus: landsby 10 km SSV for Grenå. - *Tørveskifte*: tørvelod. - *Du skalt ikke bøje (...)*: 2. Mos. 23,6. - *Flyttedag*: den dag, da tyendet på landet fra- eller tiltrådte pladsen, - *fuus*: barsk, hidsig. - *summe sig*: besinde sig. - *artigt*: her: underligt. - *Skjelm*: forbryder. - *Qyæstioner*: spørgsmål. - *sloten*: forlegen. - *Discoursen*: se n.t.s. 11.

127

Høgholm: herregård i Rosmus Sogn. - *smidskede*: smålo underfundigt. - *staaet for Skorstenen*: været i køkkenet (ved arnen), - *gram*: forbitret. - *Lipperne*: læberne. - *Vederpart*: modpart. - *skoggre*: se n.t.s. 14. - *Fordrager Sorg (...)*: Pet. 1. brev 2,19; *Fordrager*: tål. - *Jagilde*: troløvelsesgilde. - *bevægeligt*: bevægende. - *moxen*: næsten.

128

fornemmelig: især. - *Fader og Moder (...)*: Dav. Salm. 27,10. - *Overborde*: ved bordet. - *hartad*: næsten. - *Lyngbye*: nabosogn til Vejlbj. - *Hyllested*: nabosogn til Rosmus. - *besværet*: drukken. - *Piaseer*: morskab. - *over alt dette*: overhovedet. - *studsig*: opsætsig, stædig. - *Iad Porten slaae ham*: vis ham døren. - *smøre sine Fingre*: tilsmudse sine hænder (ved at prygle).

129

et Viintræ (...): Dav. Salm. 128,3. - *revangere*: hævne. - *Retten giver os Alle nok*: retten lader ingen i stikken. - *stædt for Podemester*: ansat som gartner. - *Munddaske*: slag på munden. - *allerhelst*: især. - *har forstukket sig*: holder sig skjult.

347

131

vedpas: omtrent. - *Indsidder*: person, der bor til leje hos gårdmand - *Hyrden*: byhyrden. - *ibidem*: lat. sammesteds. - *du skal ikke slaae ihjel!*: 2. Mos. 20,13. - *Øvrigheden bærer ikke (...)*: Rom. 13,4. - *Stiftamtmanden*: blev først i 1692 betegnelse for den amtmand, der sammen med bispem udgjorde øverste myndighed i stiftet (bispedømmet).

132

Tolstrup: by i Vejlbj Sogn.

133

det imputerede Mord: det mord, han var beskyldt for. - *beknyt*: bekymret. - *forekom*: kom i forkøbet, - *gjøre (...)* fyldest: opfylde.

134

i *Kvarteret*: i samme del af haven. - *Skrupperie*: skrammel.

135

Iæg Haand paa den Døde: if. overtro ville sårene på den myrdedes lig springe op at bløde, når morderen rørte det.

136

Kiste (...) havde staaende til sig selv: alm. skik hos bønder i æ. tid - *Tingsvidne*: afgivelse af vidnesbyrd; her protokollering af sagen i haven. - *Stokkemænd(ene)*: tingsvidner, bisiddere ved forhør; *Stok*: tingbænk. - *befatte Dig intet (...)*: Matth. 27,19. - *Udpige(n)*: pige, som arbejdede i marken. - *Borgerstue(n)*: opholdsstue for tyendet. - *(om)vandt*: vidnede (om). - *undsige*: true med skade.

137

Saa sandt hjælpe mig (...): slutn. af dommereden, jf. Koldingske Reces 1558, § 7. - *Avind*: fjendskab. - *vitterligt*: bekendt.

138

Pust: slag, genvordigheder.

139

forloren: fortabt. - *Slutter(en)*: arrestbetjent.

140

Axelen: skulderen. - *Byesvend(en)*: væbnet øvrighedsbetjent.

141

Bursch: student. - *Ledemod*: led.

142

priis Ingen lykkelig (...) *døer!*: if. den gr. historieskriver Herodots (485-430 f.Kr.) værk om perserkrigene, I, 32, sagde Solon (se n.t.s. 193) disse ord til kong Krösos; ses også i: *Syrach*: Jesu Sirachs Viisdom, se n.t.s. 7. - *Skodde*: slå. - *synderlig*: besynderlig.

145

Fredens Tegn: korsets tegn. - *Indklædning(en)*: digterisk fremstilling. - *denne (...)* *Begivenhed gav Anledning til (...)*: ikke hist. korrekt. - *Delinqventsager*: sager, der fører til straf, især dødsdom, - *geraadede*: blev.

146

have sin Habforgfort: have risikeret sin hals, dvs. halshugges. - *Ruelse*: anger. - *kjædelig Sikkerhed*: verdslig ubekymrethed - *et Vredens Barn*: synder, der må straffes af Gud (efter Efes. 2,3). - *Jeremiae Begrædelses Bog*: dvs. Klagesangene, som if traditionen er forfattet af Jeremias.

147

Stenen ligger endnu (...): En ligsten, der kaldes Søren Qvists, ligger på stien uden for våbenhusdøren, - *plat*: se n.t.s. 23. - *det var ikke saa godt (...)*: det havde været bedre for mig (...).

148

Skorsteensskjødet: kanten af den åbne skorsten, - *fomummen*: lamslået. - *rædde*: skræmme. - *i Stødemaal*: stødvis. - *en Belials Mand*: en ugudelig krop.

149

et trebundet Markeskjæl: sted, hvor tre marker støder sammen; på sådanne steder begravede man ofte henrettede og selvmordere. - *Lejlighed*: ansættelse. - *hæl*: skjul. - *Landemærker*: grænser.

150

Bloddømmer: dommer, der afsiger dødsdom. - *Kun Gud hører Hævnen til*: efter Rom. 12,19. - *Rørelse*: slagtilfælde.

Juleferierne

Trykt første gang i *SN* IV (1834). Optrykt i *GnN* III. Om varianter: se *SSk* XIX, 205f. Om novellens særlige tekstforhold, se Hans Brix: *Blicher-Studier* (1916). Om modeller for visse af personerne i *Juleferierne*, se *SSk* XXIX, 210f.

151

Titlen: Juleferierne: efter lat. sprogbrug flertal, altså = juleferien. *SN* har undertitlen (*Af en gammel Skolemands Erindringer*). - *Thalia(s)*, *Terpsichore(s)*, *Euterpe(s)*: skuespillets, dansens og musikkens mus. - *Figaro (...)* *Molinasco*: selskabsdansen; hhv. kolonnedans med vals og mølledans. - *roet mig*: glædet mig. - *Kammerraad*: se n.t.s. 93. - *otium*: lat. hvile, frihed - *Ulvedal*: formentlig herregården Ulstrup ved Langaa, ca. 15 km fra Randers. - *Duodezudgave*: bog i meget lille format (med 12 blade i arket). - *Gellert*, CP. (1715-1769): ty. fabeldigter. - *Conrectoren*: vicerektoren. - *Hører(ne)*: lærer. - *bona officia*: lat. venlig indflydelse. - *Tredie Lectiehører(en)*: lærer, der underviser på tredje klassesettrin. T. nævnes dog s. 154 som deltager i turen - et ex. på tekstens unøjagtigheder. - *Skyggerids*: skitse.

152

Qvartseculum: kvart årh. - *Horats* (65-8 f.Kr.): rom. digter. - *Toccatagli*: brætspil, hvis regler er forklaret i Hans Brix: *Blicher-Studier* s. 95; *Hukken (...)* *Marschen (...)* *gik over*: spilleudtryk fra t. - *Primipilus*: lat. befalingsmand i den rom. hær. - *hibema*: lat. vinterlejr, -*jacta est alea*: lat. terningen er kastet; Cæsars ord, da han år 49 f.Kr. gik over floden *Rubicon*. - *Qvintus*: lat. den femte. - *at Man ikke kan see Folk (...)* *Tænderne*: ses hos Peder Laale i formen: *Man kan ej se en mand længere end til tænderne* og i et par var. hos Peder Syv, 5007 (*Danmarksgamle Ordsprog* VII: I (1983)). - *Laconeme*: antikt gr. folkeslag fra landskabet Lakonien på SØ-Peloponnes. Ordet »lakonisk« refererer til L. - *Terents* (ca. 195-159 f.Kr.): rom. komedieforfatter.

153

ira amantium amoris est integratio: er fra Terents' komedie *Andria* III, 3. - *De æ Løun*: jy. det er løgn. - *Naar Katteren ryues (...)*: lat. Når kattene rives (...). Peder Syvs ordsprog fortsætter: får de unger. - *Travestering*: komisk gendigtning. - *Qvintaneme*: eleverne i femte lektie (klasse). - *kom tomhændet (...)*: Gaver til lærerne blev forbudt 1809. - *Go din Vej! din douen Slog!* (...): jy. gå din vej! din dovne lømmel. Jeg gider ikke se dig for mine øjne. - *Eenspænderfrakke*: enradet frakke. - *communicerede*: gik til alters. - *Qvartus*: lat den fjerde. - *Libationer til Fader Evan*: (drik)ofre til vinguden.

154

holde Lyset: være skydeskive for vittigheder. - *Tertius*: lat. den tredje. - *gjorde (...)* *med*: deltog r det samme som andre. - *lange*: nå.

155

Ubevandt: uvant. - *Ossians Carthon*: B. udgav 1807-1809 en overs. af den irske sagnfigur, skjalden O.s digte. Den omtalte scene fra epos'et *Carthon* ses i *SSk* II, 129. - *Ørnens Vej i Luften (...)* *Kvinde*: Ordspr. 30,19. - *Vers af Ovid (...)* *det sorte Hav*: kan være fra *Tristia* (III, 10), som Ovid (se n.t.s. 8) skrev i sin landflygtighed ved Sortehavet.

349

156

Fjerdingsmiil: se n.t.s. 35. - *sodales!* (...): *Æneiden* I, 203. - *Virgil*: se n.t.s. 82. - *Vaaning*: se n.t.s. 33. - *Slag*: spor.

157

Natter: nadver, aftensmad. - *Springgaas*: legetøj, lavet af gåseskrogets brystben. - *infandum (...)*: *Æneiden* II, 3. - *Æneas (...)* *Dido*: Æ., helten i *Æneiden* og if sagnet grundlægger af Romerriget, forelskede sig i dronning D.

158

Leporem (...): Horats (se n.t.s. 152): *Satirer* I, 2, 105. - *Lyseholder*: se n.t.s. 154.

159

pax!: lat. stille! - *Domine confrater*: lat. hr. medbroder, kollega. - *den Stjerne, som stedse* (...): formentlig Venus.

160

satte af: se n.t.s. 15. - *klippede med Ørene*: bevægede ø. (om dyr). - *holdt* (...) *paa*: sigtede på - *macte* (...): fra den rom. historiker Titus Livius' *Ab urbe condita* (lat. »Fra byens grundlæggelse«) VII, 36, 5. - *firmende*: se n.t.s. 66. - *hurle(nde)*: kredse eller flokkes (om vildt).

161

jam ad (...): Livius (se ovf) VIII, 8, 11. - *profecto*: lat. sandelig. - *raabtes af*: se n.t.s. 101. - *Pudler*: egl. fejlslag i keglespil. - *Flause*: dumhed. - *Saat*: afdrivning (= gennemsøgning) af jagtområde.

162

Roesomhed: stilfærdig glæde. - *Otium est* (...): omskrivning af *Otium est pulvinar diaboli* (se n.t.s. 7). - *den fromme Skjelm* (...): Æneas (*Æneiden* IV, 166 f). - *Maxime*: læresætning. - *magiske Lygte*: tryllelygte; (tidl.) lysbilledapparat. - *Lucubrationer*: nattestudier. - *Timeinformationer*: undervisningstimer; især om privatundervisning.

163

Pølser: pøller. - *dem Selv*: om værtsparret.

164

Iemures (...): Horats: *Epistler* II, 2, 209. - *und immer weiter* (...): af den ty. digter G.A. Burgers (1747-1794) ballade *Lenore* (1774).

165

Sengebaand(et): reb med håndtag over sengen til at rejse eller vende sig med. - *aabne Breve*: breve stilet til én person, men med alment sigte. - *store Philologicum*: en universitetsseksamen. - *hun gjorde mig godt* (...): Ordspr. 31,12.

167

benouet: beklemt.

168

Contubernal: person, man deler værelse med. - *adjungeret cum spe successus*: lat. tilknyttet som medhjælper med håb om at blive efterfølger. - *Herredsfogden*: se n.t.s. 124.

169

nam: forstod.

170

Nej Katten ryuv mæ (...): jy. Nej katten rive mig, om jeg gør, så skal jeg før gå hjem. - *kommen for Skade*: blevet gravid udenfor ægteskab. - *A vil, Katten ryuv mæ* (...): jy. Jeg vil, katten rive mig, ikke bytte med ham, om jeg så skulle vinde hele Ulvedal. - *Skjel*: ret. - *Rundar*: runde.

172

kvinkelere: ironisk: synge, kvidre. - *Aarets sidste Blomst*: sangen *Last Rose of the Summer* af den irske digter Th. Moore (1779-1852), gengivet ndf i B.s fri oversættelse.

174

hartad: næsten. - *Française*: selskabsdame.

175

Specie: todaler-mønt. - *bar (...)* *Børn (...)* i *Kirke*: dvs. hun var gudmoder for dem. - *Natstykke*: natligt sceneri (om maleri).

176

flau: plat. - *Stadsmusikant(ens)*: se n.t.s. 91. - *astheniske*: kraftesløse. - *rue*: 350 barsk. - *Apollo(s)*: if. gr. mytologi bl.a. musikkens gud - »*Vær velkommen!*« i *Heibergs Indtog*: P.A.Heibergs (1758-1841) syngestykke *Indtoget* (1791), I,1. - *Slaae (...)* *Beterne i Hartkorn*: gør spilleregnskabet op, afslut spillet.

177

smorzando: hendøende. - *Assessor(en)*: medlem afret, bestående af flere dommere.

178

Roat: linedanser, der var på turné i Danmark i 1827. - *Skibsraa*: sejlbærende stang, anbragt vandret på mast - *Concertmester*: dirigent.

179

encores: gentagelser.

180

Belevenhed: se n.t.s. 125. - *Sølvmor*: silke med indvævede sølvtråde.

181

brammende: prangende, -*gistne*: utætte. - *Rørtaget*: tagrørene. - *det sidste henvisnende Skud*, dvs. Comtessen; kan referere til en frk. Scheel, den sidste efterkommer af slægten S., der havde ejet Ulstrup i århundreder. Hun døde 1835. - *Helleniens blinde Sanger*: Homer (se n.t.s. 102). - *Menneskets Æt (...)*: frit citat efter *Iliaden* VI, 146-149. - *Materien*: emnet -*Billet*: kortfattet brev.

182

Zephyr: vestenvind - *Hvad er Skjønhed (...)* *Kjerlighed*: fodnote i 1834-udg. - *Pygmalions Galathea*: if. gr. mytologi formede P. en kvindestatue så smuk, at han forelskede sig i den; på hans bøn forvandlede guderne den til en levende kvinde, som fik navnet G.

183

skuffe: narre. - *Chapeau(er)*: se n.t.s. 70. - *Brønden (...)* *den brede Steen*: se n.t.s. 97. - *Forundringsstolen*: straf i panteleg: Delinkventen anbringes i en stol; en af deltagerne foretager et hviskende rundspørge hos de andre om hans mærkværdigheder og fortæller ham svarene (tit smådrillerier). Han skal nu gætte, hvem de forskellige svar kommer fra.

184

Armtur(er): om selskabsdans: tur, hvor man bevæger armene. - *Artighed*: høflighed. - *Trykkeren*: dørhåndtag, klinke.

185

mærkelig: mærkbar.

188

voltigere: gøre luftspring. - *Livorno*: by i Mellemitalien.

190

dépit amoureux: fr. forelsket ærgrelse. b.s note i *SN: forliebt Frodighed*. - *overalt dette*: desuden; først og fremmest. - *Kurilerne*: øgruppe ved Sibiriens østkyst - *Peter Pouls Havn*: Petropavlovsk, havneby på den NØ-sibiriske halvø *Kamschatka*.

191

Basseraller: lystige gilder. - *Pikkenik*: (sammenskuds)gilde. - *Skamfilting*: skade. - *Mademoiselle! (...)*: fr.

Frøken! jeg elsker Dem.

192

taget Luven fra: stillet i skyggen. - *hale*: indhente. - *Ragerie*: ragelse. - *kalfatre*: tætte (om skib). - *i samme god Lag*: samtidig. - *Escadre*: trop.

193

de syv Vise(s): På tempelvæggen i Delphi var indskrevet en række tankesprog, der tillagdes d.s.V. Der har været enighed om navnene på de fire, nemlig Thales (6. årh. f.Kr.), Bias (ca. 570 f.Kr.), Pittakos (beg. af 6. årh. f.Kr.), Solon.(beg. af 6. årh. f.Kr.), men ikke om de sidste tre; Chilon og Labys hører måske til d.s.V. - *Etatsraad Syrach(s)*: Kammerjunker K.B. v. Schirach, søn af den ty. historiker og da. etatsråd G.B. Schirach, blev først etatsråd 1840. Var 1812-1828 red af tidsskriftet *Politisches Journal*, der var stiftet af faderen. Heri forekommer udtrykket *es kann nicht so bleiben* (ty. »Således kan det ikke forblive«; sang af den ty. digter A.v. 351 Kotzebue (1761-1819)), som en småborgerlig klage over tiden, tit brugt ironisk af B. *Etatsraad*: titel i 3. rangklasse. Se n.t.s. 90. - *den vise Syrachs: priis ingen (...)*: se n.t.s. 142. - *Oraclet*: her om selvindlysende tankesprog eller spådom. - *Sophister*: en gruppe gr. filosoffer i 400-tallet f.Kr., kendt bl.a. for deres spidsfindighed og skepsis.

194

roesom: fornøjelig, interessant. - *udførte*: fuldendte. - *humanissime*: vellærdeste. - *insanis aut versus facis?*: bygger på Horats: *Satirer II, 2, sat. 7, vers 117*, hvor Horats' slave Davus siger om sin herre: *Aut insanit homo, aut versus facit*: manden er gal, eller han skriver vers.

195

summe: se n.t.s. 126. - *hændelsesviis*: tilfældigvis. - *Per deum (...)* *res*: ikke klassisk, men kristen lat; uden bestemt opr.; ældste belæg (i *Revised Medical Latin Wordlist*) er fra 1564.

196

gaudeamus igitur: lat. lad os da glæde os; gi. studentersang. - *Ruf(fet)*: beboelseshus på skibsdæk.

198

Shawlet: sjalet. - *tilforladelig*: utvivlsomt.

Skytten paa Aunsbjerg

Trykt første gang i novelle- og digtsamlingen *Kommodn* (1839). Optrykt i *GnN IV*.

Novellen bygger frit på et par barndomserindringer: en karls mord på sin kæreste og den tidligere skytte på Hald Wilh. Johansens død ved et ulykkestilfælde. Herom i *Li-Tr II, 134-136*; om mordet i folkelig overlevering, se E. Tang Kristensen: *Danske Sagn*, ny Rk. III, 77 (1931). - Om personalhistoriske enkeltheder, se *SSk XXIV, 233f*.

199

Aunsbjerg: se n.t.s. 34. - *Etatsraad*: titel i 3. rangklasse (se n.t.s. 90). - *den »permanente Guillotine«*: måske ægteskabet. - *Manille*: næsthøjeste trumf i l'hombre. - *Satisfaction*: tilfredsstillelse. - *Tøjreslag(et)*: et tøjret dyrs græsningsområde. - *Skytten*: se n.t.s. 7. - *Legitimitet(en)*: godtgørelse af et forholds rigtighed. - *General Numsen*: chef i 3. Jy. Dragonregiment; blev 1788 anklaget for embedsmisbrug og gik, skønt frikendt, i russisk tjeneste.

200

Kehrausen ved Rosbach (...) *Pompadourgeneralen (...)* *gamle Fritz*: I slaget ved Rosbach 1757 vandt preusserne, anført af den preussiske konge Frederik den Store (1712-1786), over franskmændene; disse anførtes af marskal Soubise, der havde fået kommandoen ved kejser Louis XV's elskerinde Mme Pompadours indflydelse. *Kehraus*: slutdans i højt tempo. - *Sipsippenip*: Versioner af remsen om søstrene Sip, Sipsippenip

og Sipsippenipsipsirumsip ses i E. Tang Kristensen: *Danske Dyrefabler og Kjæderemser* (1896), nr. 570-581. - *Ladefogden*: se n.t.s. 46. - *Ondt i Tænderne*: kunne være symptom på graviditet.

201

en Miilsvej: se n.t.s. 35. - *Bilæggekakelovn*: stueovn med fyring og aftræk i 352 et andet rum end det opvarmede. - *lure*: tage sig en lur. - *Dennemand* (udt. dænmæ): fanden.

202

Herredsfogden: se n.t.s. 124. - *Buløxe el. Boløxe*: kraftig tømmerøkse. - *Den et det virkelig*: Fortællingen er dog ikke historisk korrekt. - *selvanden*: frugtsommelig.

203

Fadebur(et): forrådskammer. - *Sandskyldige*: i sandhed skyldige. - *Jeg troer (...) at vi er i Hundedagene*: »Jeg tror, alle er fra forstanden«; udtrykket kommer af, at man mente, der i hundedagene - 23. juli-23. aug. - var særlig risiko for, at hunde blev gale. - *Canope(en)*: lille sofa.

204

Hieroglypheme: De første tydninger af h. var dog fremlagt 1822 af den fr. orientalist J.Fr. Champollion. - *fæsteledigt*: om ejendom, som ikke er bortfæstet (dvs. livsvarigt overdraget til jordbruger mod visse ydelser, fx. hoveriarbejde.) - *Eller(ne)*: mose med eliektrat. - *Sneppen*: se n.t.s. 25. - *den jydsk Adel*: vedtog 1523 på Viborg Ting en undsigelse af kong Christian II; den blev overbragt kongen af rigsråden *Mogens Munk*. - *anstod*: behagede.

205

Stød: stykke tid - *Colonibyerne*: hvor »kartoffeltyskerne« (se n.t.s. 50) holdt til. - *Alhedens Kongeskov*: plantagen ved Haverdal, hvoraf den ældste del blev plantet 1790. - *Alen*: l a. = 0,63 m.

206

den (...) indviende Formular: begravelsesritualets *Af jord er du kommet./ Til jord skal du blive./ Af jorden skal du igen opstå.* - *Toft(en)*: uopdyrket jordstykke ved gård.

207

øverste Part i Mesterlectie: sidste del af skolen inden studentereksamen. - *Hundredagsferierne*: sommerferien (blev holdt i hundedagene, se n.t.s. 203).

208

Priis: om snustobak: dosis; så meget, som man kan tage med to fingre. - *Flint*: (flinte)bøsse. - *Krudthom*: beholder til krudt. - *Blyvand(et)*: øjenbadevand af blyeddike, destilleret vand og vinånd.

209

første Pintsedag (...) *Hesthaven*: se n.t.s. 66. - *foer (.. .)fort*: fortsatte.

210

Portefeuille: dokumentmappe. - *attraperet*: pågrebet. - *Mattrup*: ca. 30 km s.f. Silkeborg. - *Aaresvad*: i Stendalgårds plantage ca. 7 km v.f. Aunsbjerg. - *Creatur*: dyr. - *forfare med*: behandle.

212

Rørdrummens Sørgesang: se n.t.s. 14.

De tre Helligaftener

varianter: se SSk XXVI, 268f.

Omformning af et folkesagn, tidligere fortalt af B. i *Jydske Røverhistorier* (i tidsskriftet *Harpen*, 1824, SSk VI, 143).

213

Snabeshøy (...) *Landstinget*: På Snabegaard (om stednavne, se kort s. 328) blev der holdt landsting indtil 1805. - *Torp*: her: lille landsby, bestående af enkelte gårde og huse udflyttet fra større landsby. - *Uannet*: Vandet. - *353et Par hundrede Aar siden*: Historien er henlagt til herremanden Jørgen Marsviins tid; han besad Aunsbjerg 1622-1655. - *tinge Kul ud*: sælge trækul. Silkeborgegnen var dengang kulsviereg. - *(Stodder)kumpen*: se n.t.s. 35. - *imidlergodtid*: imens. - *smidskede*: se n.t.s. 127.

214

saa smaaligt: så smørret. - *Kløren*: se n.t.s. 65. - *Vindepinde(ne)*: pinde, som garnet vikles op om. - *kjellinges*: mundhugges. - *Fæste*: se n.t.s. 204.

215

Fæstebrev(et): kontrakt, som fastsatte forholdet mellem ejer og fæster; ved overdragelsen betalte fæsteren en pengesum. - *Pintse (...)* *en gammel Skik*: se n.t.s. 66. - *Lav*: jy. grund - *(Ege)kjævle*: stort stykke af fældet træstamme. - *Sauggrav(en)*: udgravet fordybning, hvorover man lagde træstammer til udskæring.

216

Helmis(serne): øg, udslidte heste. - *til Hove*: på hoveriarbejde. - *Ralliker*: krikker. - *Stjert(en)*: vognstang. - *Hamlerne*: hammel = tværstang med bolt, der forbinder vognen med trækdyrene. - *Porthammer(en)*: vandret bjælke i portrammen. - *saae ud til den dyre Tid*: så bedrøvet ud.

217

mødte for: spærrede for. - *maa*: kan. - *leflede*: flirtede. - *harmslagne*: modløse.

218

(...) *sagde Ib og satte sig (...)*: I *Blicher-Studier* (1916) s. 152 har Hans Brix flg. forslag til tekstrettelse: (...) *sagde Ib. Ma-lbs gik ud og satte sig paa Trefoden for at malke (...)*. - *vinde*: nå. - *ly*: lun. - *Gift*: foder.

219

rende Dig løs: udtrykket brugtes om tøjrede kreaturer. - *lige*: nytte. - *Bæls*: dreng på 12-16 år. - *Slagseng*: slagbænk, - *gik fram*: gik ud i køkkenet. - *muusørede*: med små ører.

220

Slagvol: del af plejl; den korte, tykke stok, som slås ned i kornet - *Skiven*: se n.t.s. 111. - *alleneste*: blot. - *Boløxe*: se n.t.s. 202. - *Skorsteensskjødet*: se n.t.s. 148.

221

Hovedlavreeb: reb til hestens hovedtøj. - *Bordbladet*: bordpladen. - *Persen*: pinen, - *fik (...)* *bedre*: fik bod. - *adelige Navn*: Slægten Marsviin uddøde 1768.

Eneste Barn

Trykt første gang i J.H. Hansens *Poetisk-prosaisk Nytaarsgave fra danske Digtere for 1842* (1841). Optrykt i *GnN* IV. Om varianter, se SSk XXVI, 273f.

Novellen er en fri omformning af en hændelse, B. til dels var vidne til som barn, nemlig herregårdsfrøkenen Charl. A. Schinkels bortførelse fra Hald, som dengang ejedes af landsdommer Fr. Schinkel (1719-1794). Om detaljer vedr. frk. Schinkels og Halds historie, se evt. SSk XXVI, 303-306.

222

min Fortælling »Eva«: blev trykt i No VI, 1828. - *at slide Silke med Armod*: Talemåden ses hos Peder Syv I, 103: »Slide silke af armod er der ingen ære ved« (om den der må tære på sin tidligere rigdom) (OiD, 2971). - *skuddrede*: rystede, for sammen.

223

Skaadden: slåen. - *Spekhøker*: forhandler affedevarer, pålæg m.m.
354

224

Kammerherre: hofembedsmand. - *er det Jux med*: står det skidt til med. - *staaer (...)* skreven: har gæld.- *Bolgade*: boldgade.- *Porte-Chaise*: bærestol; blev brugt af hospitaler til afhentning af syge.

225

tilkastede Tørklædet: Den tyrkiske sultan tilkastede i haremmet et tørklæde til den kvinde, han udvalgte.- *Nachtigalls Institut*: gymnastikpædagogen Fr. Nachtegall oprettede i 1799 et institut for bornegymnastik. - *mandvoln* (om tyren): rasende, så den angriber mennesker.- *(Friheds)spectakel*: naturskuespil.- *Gutten Tyr*: den gode tyr.- *Løber*: se n.t.s. 19.- *Rundenom*: rundtur.

226

Niels Bugge(s) (d. 1358): jy. herremand; ejer af Hald Hovedgård. - *H ...*: i *GnN*: > Hald. - *Postføreren*: egl. den ansvarshavende for den post, der sendtes med postvogn. - *Chaise*: let enspændervogn. - *Svedfux(er)*: mørkerød hest med lys manke og hale. - *A*: i *GnN* > Aunsbjerg, -*galant*: elegant.- *havde tidsnok*: havde fået nok at gøre.

227

Trad: fodspor.- *Fenstren*: trafik ind og ud ad vinduet.- *offerere*: tilbyde.

229

Siegvard: (se n.t.s. 94) indeholdt en romantisk bortforelseshistorie.

230

en guul Nøgle: kammerherrenøglen: værdighedstegn for en k. - *ifølge allerhøieste (...)* *Embedsmagt*: Den fremmede kammerherre er også amtmand og udover af den kgl. vilje. Kongebrevet er derfor udformet som en ordre til ham. - *Gramtæt*: højtidelighed. - *forfare i*: undersøge.- (...) *Erklæring saavel anlangende den paaankende Indspærring (...)*: i *GnN* > (...) *Erklæring at fordre saavel anlangende den paaankede Indspærring (...)*.

231

Klopfægter(-Maneer): nævefægter.- *Slagflod*: slagtilfælde.

232

Christianstad: by i SO-Sverige. - *ingen Udkomme*: ikke noget at stille op. - *Handelsbetjent*: kommis.- *den borgerlige Ejermænd*: J.E.Rosborg ejede Hald 1826-1847.

233

finere(t): lime en tynd træplade af finere sort oven på en ringere.- *Kobbere*: kobberstik. - *2den April Slaget*: på Kbh.s red 1801. - *Altan*: her: bådebro og udsigtsplads med rækværk. - *angle(t)*: fiske med krog. - *Kanonknald (...)* *Festiviteterne*: Ved festlige lejligheder, f.eks. kongebesog på Hald, blev der affyret kanonskud fra gården ud over Hald Sø.

E Bindstouw

Trykt samlet første gang og udgivet selvstændigt 1842 med undertitlen *Fortællinger og Digte i jyske Mundarter*. Nogle af digtene var tidligere trykt i *No*. Om varianter udover de i noterne nævnte: se *SSk XXVI*, 269ff.

Ordforklaringerne har *PSEB* som grundlag; i enkelte tilfælde er anført Blichers egne noter; de ses i *SSk XXVI*, 269ff. og 287ff.

Om stof og motiver: se evt. *AP II*; om sprogforhold: se *Sv. Aakjær: Undersøgelser af Maalet i E Bindstouur*, i: *DaSt* 1916, s. 113ff.; se i øvrigt litt.henv. i *PSEB*.

Oversættelsen - ligesom enkelttitlerne - er Peter Skautrups, her optrykt efter *Uv IV*, men sammenholdt med *PSEB*, jf. s. 324.

355

234

E Bindstouw, Bindestuen: I Midt- og Vestjylland fremstilledes meget uldtøj. I vintertiden mødtes man på omgang hos hinanden om aftenen. Man satte sig om bordet (*e Skyww*); hver udmålte en aftalt mængde garn ud - man fik *molt aa* - lagde garnet på bordet, førte den løse garnende fra bunken op over en krog (*e Kroeg i e Lowt øwwer e Skyww*) og herfra gennem en krog fastgjort foran på skulderen (se n.t.s. 119). Så begyndte man at strikke om kap for at få fart i arbejdet. Imens fortalte man historier og sang viser. Se *TVP*, 131ff. og *VA (SSk XXII, 143f)*. - *Kræn Koustrup*: forbilledet formentlig skoleholderen i Lystrup Mogens Andersen, hvis forgænger hed Kristen Koustrup. For at øge sine indtægter var *MA* om sommeren murer og tækkemand. Omtalt i *TVP*, 179. - *vis igjen, vise igen*: angive hvor stjalne ting var. I *TVP*, 151 omtales en mand på egnen, der både kunne v. i og *venn e Vinn*, vende vinden. - *løhs øwwer, læse over*: sige trylleformularer for at helbrede. - *maahn, mane*: besvæрге. - *den suet Skuel, den sorte Skole*: om universitetet, som almuen mente var en trolddomsskole for præster og medicinere. - *Lysgpr*: De fleste lokaliteter ligger i Lysgård og nærmeste sogne. - *lest we, liste ved*: tage fat. - *lidd ed, led det*: gik det. - *Pahvse, Papsø*: sø i Vium sogn med bebyggelsen Papsøhuse. - *frammtaahlen, fremtalende*: frimodig.

Kjen Pæjster: Staeren sedder o Gowlen

Om evt. forbindelse med sagnet om Hagbard og Signe: se *AP II* 340ff.

236

To (svært oversætteligt): »åh hvad« el.lign. - *gi hin Fæjstpræng! giv hende Fæstepenge!*: gør hende gravid! - *kommen skit astej, kommet skidt afsted*: blevet gravid. - *Smækken*: slåen. - *i Minn aa i Ynn, i Minde og i Ynde*: i fordragelighed og sømmelighed.

238

Stokken: sengestokken, dvs. sengens sidebræt. - *Uhlen tuded (...)* *Hunnen tuded*: dødsvarsler. - *Raahnen, Ranen*: se n.t.s. 41. - *Kokken*: Hanen.

Wolle Hannsen: E Skræpigh

Kilder: formentlig folkevisen om Tule Vognsøn og Sven Graa (*Danmarks gamle Folkeviser* (1853-1976) III, 313) og et sagn, ref i *DA IV*, 486. Se også *AP II*, 343.

240

Kjasholm, Kærsholm: se n.t.s. 67. - *i de samm Golaw, i det samme Godlag*: på samme tid. - *mo, maa*: kan. - *Det passed hun ett om*: Det brød hun sig ikke om. - *hehded, hædede*: passede. - *Doss, Dos*: as. - *Luhn Kjerck, Lunde Kirke*: således if. *DA IV*, 486; i virkeligheden er der tale om Ungstrup Kirke, som blev lukket

1558 og et par år efter nedrevet. - *Stuelstaah, Stolestade*: kirkebænk. - *Poppeltuer, Pulpitur*: ophøjet galleri med stolesæder i kirke.

242

Stunthueser, Stunthoser: strømper uden fødder; brugtes af almuen, - *en Kaarre ful (...), en Kurv fuld (...)*: alm. slutning på eventyr og

356

Visti: Øwli han wa sæ saa løste en Swenh

244

Eiler: om navneskiftet fra Øwli til E.: se evt. AP II, 344. - *skaaltred sæ, skultrede sig*: trak eller rystede på skuldrene.- *kaalhøhgen*: kæphøj.

Pe Baahstrup:Jørren Maahswyen aa Pe Sow

165

4 forjog Jørgen Marsviin bønderne i udflytterbyen Baastrup, Vium Sogn, og lagde jorderne sammen til hovedgården Marsvinslund. Se Hans Hansen: *Studier over St.St.Blicher* (1898)s.77ff. *Aalfaer(s), Oldefader(s)*: bedstefar.

246

Øwwestoww, Overstue: se n.t.s. 120.- *Griis (...), Gaalt (...), Wonni (Orne)*: de adelige slægter Gris, Galt og Urne. - *Jaa mange Tier sihn, for mange Tider siden*: n.t.s. 221. - *skrannied*: skoggerlo. - *Hwa skaae Do? Hvad skader du?*: Hvad er der i vejen?

Kjæn Pæjster: E Hælhæjst

Bygger måske på en hændelse i Torning Sogn, hvor en skindod skal være vågnet op på begravelsesdagen; se *TK&L*, 94f.

248

e Hælhæjst, Helhesten: folkeovertro: trebenet, hovedløs hest, der varsler død. - *hartad*: næsten.- *lumpend*: tungt haltende.- *knikked*: bojede sig.

250

Bied, Bed: her:omgang.- *towwed, toede*: vaskede.

252

Trejugersdawwen, Treugersdagen: efter lysning (se n.t.s. 119). - *rehle, redelig*: rigtigt.

Jens Jensen: De forunelest Oer

Trykt første gang i *No II* 1827 med titlen *De forunelest Oer i Jens Jensens Lyn, ætter hans æjn Beskryuels*; optaget her med få ændringer (se ndf.) og med indledningen *Da æ den hællir sann*. - Om modeller for Jens Jensen: se Alex. Rasmussen i: *Saml. til jy. Hist. og Topografi* 4. rk. II (1914), s. 53ff. og O. Bauditz: *Blicherske Soldaterhistorier i: DaSt* 1921, 49ff. og 1927,93ff.

252

Hueskrahmer, Hosekræmmer: se n.t.s. 110. - *trej Snees, tre Snese*: en bonde på over tres år fik en son, »gammelmandssønnen«, fritaget for militærtjeneste. - *Brik*: lille smørskål. - *Kok*: se n.t.s. 238. - *Hantiring, Haandtering*: her: udseende. - *ærre, irre*: muntre. - *i Kriggens Ti*: felttoget i Holsten 1813, hvor en allieret hær under den sv. tronfølger Bernadette var den angribende part. - *Enkelfyer, Eckernförde*: kobstad i SO-Slesvig. - *Franskmannen*: i 1813 stod Danmark i forbund med Frankrig over for en koalition af Rusland, Preussen, Sverige, Storbritannien og fra aug. 1813 Østrig. - *Futter*: foudre: en fr. ed.

254

den røde Kjole: den da. uniform; den fr. var blå. - *Blænkere*: patruljesoldater, der gik foran hovedstyrken og afsøgte området. - *Kiklava!*: quai va là! fr. hvem der! - *Sakkarnommedjo!*: sacré nom de dieu! fr. i Guds hellige navn. - *Engle*: Anglais; fr. englændere. - *saa skal Dællen regjæ Dæ! saa skal Djævelen regere dig!*: if. en anekdote, fortalt af B. i *Vestlig Profil* (1839) s. 86 skulle da. hjælpetropper have brugt denne ed ved angreb i slaget ved Malplaquet 1709. - *buust en Bagkorre, busede en Bagkurv*: slog en kolbotte. - *futter aa sakker*: bande og gale (på fr.), se ovf. - *den bitte Mand*: fanden. 357 - *Rasseborre*: Ratzeburg i Lauenborg s.f. Holsten. - *Stralsund (...)* *Grøw Skeel*: en prøjsisk major v. Schill, der faldt ved Stralsund 31.5.1809. - *Lybek*: Her måtte general Blücher overgive sig til franskmændene 7.11. 1807. - *et bette Baan, et lille Barn*: En da. officer, der deltog i felttoget, beretter om en sådan episode i et brev (*DaSt* 1921, 60). - *Piiv mæ laang Rør, Pibe med lang Rør*: vive l'empereur: fr. leve kejseren. - *Issehow, Itzehoe*: by i Holsten.

256

Prins Ekmøll: den fr. hærfører Davout, fyrste af Eckmühl. - *adiø Ræv aa Har(e)*: adieu au revoir: fr. farvel og på gensyn. - *Baanhøwd (...)* *Kosakker(en)*: Rusland bidrog til felttoget med et hjælpekorps af bl.a. k. Det var dog sv. kavallen og ikke k., der 7.12.1813 angreb danskerne ved Bornhøved, en landsby i Holsten (se *DaSt* 1921, 62f). Derimod stod rytterfægtningen ved Ralsted i Holsten 21.12.1813 mellem russiske kosakker og Jyske Dragonregiment. - *Dowre*: dobra, russ. godt. - *nære, nærig*: nærgående. - *Lallemand*: fr. general; deltog i Davouts forsvar af Hamburg. - *Brav e Dannoa! A æ laang (jeg er lang)!*: braves Danois! Allons! fr. tapre danske! Frem! - *Sestej, Sehested*: Kampen her fandt sted 10.12.1813. - *væk Per Missiong!*: Avec permission! fr. Med tilladelse! - *Akkevit, Akvavit*: allez vite, fr. skynd jer. - *mild Pardon*: mille pardons, fr. tusind gange om forladelse. - *De wa de siist Slaw, (...)*: I *No* lyder slutn.: *De ua de siist Slau, a uar i; faar degaang a sku te aa sedd ou Hejsten, sagned a mi jenn Bien. De haad Taalleriet skøt fræ mæ ve Sestej, aa a haar heller alle sit et siin*: »Det var det sidste slag jeg var i; for da jeg skulle til at sidde af hesten, savnede jeg mit ene ben. Det havde artilleriet skudt af mig ved Sehested, og jeg har heller aldrig set det siden.«

Mahs aa Vrahnum: Hudden A fik Hold o Kjesten

Opr. skrevet som aftenunderholdning på Det Kgl. Teater 16.12.1832 med overskriften *Slauet ve Kjøvvenhaun*. Omarb. og optrykt i *SD* med noter af B. (*SSk* XXVI, 269f) og med titlen *Hudden a fek Kjesten*; først ved indføjelsen i *E Bindstouw* blev den tillagt Mads af Vranum.

258

laae, lagt: digtet. - *Degaang (...)*: dvs. slaget på Kbh.s red 2.4.1801. - *Amraal Nielsen*: den eng. admiral H. Nelson (1768-1805). - *høw, høj*: højhellig. - *Pust*: se n.t.s. 17. - *ringed sammen*: om klokkeringningen lige før gudstjenesten. - *Prøvestien, Prøvesten*: det sydligste blokskib i den da. linje. - *Pe Lassen, Peder L*: galt for Lorentz Lassen (1756-1837). - *saa tyk som Smol, saa tykt som Smul*: i tætte skarer. - *ponses*: støde, stanges

(som gedebukke); her om hårdt slagsmål. - *Sjarsiering, Charging*: ladning og skydning.

260

skaawe(r), skove: her: skovle ind (om værdier, penge). - *Fek, Fikke*: lomme. - *læth ve sæ, lette ved sig*: lette sig. - *Ørum*: by SØ for Tjele. - *Twærsæk*: se n.t.s. 112.

262

kaast'em hen, kastede dem hen: if. b.s note 1836: bekostede deres begravelse. - *Ham sjæl, Ham selv*: kongen. - *knøwt*: pænt, smukt, - *jens Hammel, ens Hammel*: (se n.t.s. 216); om heste, der har lige stor byrde at trække; if b.s 358 note 1836 betegner det, at *To passe godt for hverandre - her med Hensyn til Alderen*. - *kjællinger*: se n.t.s. 214. - *hvællede*: B.S note 1836: *hujede og skraalte*. - *vedjk*: if B.S note 1836 træder fork. *fk istedetforen Eed; vedfk hejer* er vel eufemistisk for »ved fanden ikke heller«.

264

ba om Daw, bad om Dag: dvs. betænkningstid. - *wa(...)* *betint, var (...)* *betænkt*: havde i sinde.

Wolle Vistesens: Sven Graah

Kilder: nok ligesom til *E Skræpigh* det sagn om Torning Kirke, der refereres i *DA* (se n.t.s. 238) og fortæller, at kirken skal være opbygget af to andre kirker: Ungstrup og Graa kirker; desuden nok inspiration fra Marsk Stig-folkevisen. Se evt. *AP II*, 352.

Graah: Gråhede (Grade Hede) s.f. Torning. - *Sven Graah(s)*: Sven Grathe (d. 1157): da. konge. - *Aalfaaer*: se n.t.s. 244. - *Stien æ dær inno nown aa, Sten er der endnu nogle af*: 1852 fjernedes de sidste kvadre, og grunden blev opbrudt 1864-1865. - *trej (tre) Konger*: 1157 blev Sven Grathe konge over Skåne, Knud Magnussøn (d. 1157) over Fyn og Sjælland og Valdemar (senere den Store, 1131-1182) over Jylland. Kort efter faldt Sven i Slaget på Grade Hede 1157. - *knøwh*: her: køn. - *Kjellingerie*: narrestreger.

266

ilwornn, ildvorn: arrig. - *Skitting*: skiderik. - *Innetrøjj, Indertrøje*: undertrøje. - *Ullenskjøt, Uldenskøn*: lang, ulden trøje. - *Hææl, Hæl*: skjul. - *Konng Wolmer*: kong Valdemar den Store.

Wolle Vistesens: Den jenarmed Sældaat

Første gang trykt i *No XI* 1829 med titlen *Den jydsk Landsoldat* (*SSk XV*, 9ff.), derefter i *SD II* (1836), annoteret af B. og med tiden *Sældaaten*. Om motivet: se *AP II*, 353ff. Der er forskelle i ortografien i de tre tryk; stavemåden er mest konsekvent i *SD*.

268

Byssiloww: (barnesprog) seng, visse lulle. - *Faahøer, Forhør*: konfirmationsforberedelse. - *Gajilam, Gadelam*: Ved forårsfester - pinsefesten osv. - blev pigerne fordelt til karlene som partnersker - g. - ved det kommende års fester. - *Nøjorsgaw, Nytaarsgave*: På Randersegnen foregik denne fordeling af partnere - også mandl. - især ved nytårslegestuerne; karlene blev da kaldt n. - *skryww, skrive*: udskrive til soldat. - *Pas*: ordre til at møde ved eksercerskolen. - *Aawselen, Akselen*: skulderen. - *Issehow*: se n.t.s. 254. - *Low, Lov*: hjemlov.

270

Gud give det (...): Guds navn får Per til at tale kirkens sprog. - *Smotøw, Smaatøj*: småkreaturer, fjerkræ.

Wolle Vistesens Brøw

Trykt første gang i *No III*, 1827 med titlen *Uolle Vistisens Skryuels hjem fræ Kjøvnhaun te hans kiere Foræller. rele, redellig: rigtignok. - ræh jer hen, rædde jer hen: gøre jer bange. - Ullenskjøt: se n.t.s. 266. - Kabus: se n.t.s. 43. - passer (...) om: se n.t.s. 240.*

359

272

haatte, hartad: næsten. - Kosakker: se n.t.s. 256. - tow Skjælling Wost, to Skilling Ost: 1 sk. lybsk gjaldt 2 sk. da.; Wost opfattede tyskerne som »Wurst« (pølse). - den Slemm (...) Vejsterbrow: pantomimen Don Juan (se n.t.s. 77) på Vesterbro Teater, der var opført af mimikeren og pantomimeforfatteren G. Casorti (1749-1826). - Kompen(er): se n.t.s. 35. - gue Fortaaler(e), god(e) Fortaler(e): person, der lægger et godt ord ind for nogen. - gik faa Buer, gik for Borde: vartede op. - speddelske, spedalske: pokkers. - hans Profession: Møllere beskyldtes for at tage for meget i told for melet. - Skywen: se n.t.s. 111. - holked i sæ: huggede i sig. - slanten: slunken. - rej (...) øverenn, red over ende: væltede omkuld - Liegstow, Legestue: dansegilde. - Klæjtro, Klædetraad: trævl.

274

*lokked: forført, - go fræ de jen Herred te de aant, gaa fra det ene Herred til det andet (og derved unddrage sig underholdsbidrag). - ta æbaag, tage ibag: skyde en hvid pind efter. - en laang Stremmel, en lang Strimmel: den liste over Don Juans erobringer, som hans tjener opremser. - Inkallels: stævning. - kam han ind (...) Kridh: han er Kommandantens Statue (her fremstillet som en rytterstatue, vistnok af »marmor«), der straffer Don Juan med fortabelse. Jf. G. Casorti: *Don Juan eller Steen-Gjæstebudet* (1818), s. 9. - Comeddetøw (...) Møllerswen, Komediævæsen (...) Møllersvend: en ukendt pantomime, også på Casorti's teater, - gjor ve ham: indgroet hos ham.*

276

tawlered, tavlet: ternet. - Hjølistrygh, Hølestryger: strygespån til le. - ilworre: se n.t.s. 266. - den bette kaalled Kjærk, den lille kullede Kirke (dvs. u. tårn): Det Kgl. Teater: den nuv. bygning indviedes 1874. - en bette Kon Knæjt: en genius på fortæppet; Kon = korn (jy. fyldeord). - en Præjst (...): Thalia og Melpomene, hhv. komediens og tragediens muse, på hver sin side af prosceniet (den del af scenen, der ligger foran tæppet). - Puppeltuhr: se n.t.s. 240.

278

*Bruddeviels: adskillelssescenen i Oehlenschlägers tragedie *Axel og Valborg* (1810), III. - Fjarriil, Fjerding: fjerdedel; et »fjerdingkar« smør indeholdt ca. 28 kg, 1/4 tønne. - Bæster: heste.*

Rasmus Owstrup: Messingens

Historien er if B. sand; skal være fortalt ham af Klaus Nielsen i Vatrup (se *TK&L*, 94) eller af en tækkemand i Torning (se *Li-Tr II*, 207). Om fortællingen: se *AP II*, 356 og litt. henv. til *De forunelest Oers*. 252. *I Kriens ti*: slaget mod englænderne på Kbh.s red 1801. - *Legsmannen, Lægdsmanden*: fører lægdsrullen, dvs. registret over soldatermandskabet i den mindste adm. kreds, lægden. - *di Hassens Hæjstfolk*: Slesvigske Rytterregiment, der deltog i troppesamlingen i Holsten 1803. - *gjø de Slemm veddem*: 1) dræbe, 2) kastrere; her måske: skyde ned bagfra. - *Messingjens*: har nok sit navn efter landsbyen Mesing v. Skanderborg.

280

fi Marker, fire Mark: 1 m = 1/2 pund. - Uer, Ord: aftale. - gikk (...) et fræ ed, gik (...) ikke fra det: kom sig ikke. - Kyrassier(er), Kyradsér(er): pansret kavalerist. - kronnied (...) hwinnied (...) rimmed: forskellige slags vrinsken (se også n.t.s. 284). - gik imell: gik imellem hestene. - skroll, skraalede: 360 vrinskede skingert. - Haltigh: klaphingst, hingst, hvis ene testikel ikke er sunket ned i pungen. - pihnwon, pinevorn: nærig. - Nøsfoer, Nødsfor: ekstrasfoder. - byh sæ, byde sig: hænde.

282

hunssommensti: hvis om en sindes tid; hvis. - *faanam* (...) *te*, *fornam* (...) *til*: mærkede til. - *Pallask*: ryttersabel. - *Mundsprog*: mundheldet lyder: »De skal være fede om munden, som skal ud at fæste folk« (DO, 2092).

284

Boghwedgrød, *aa di var fatte* (...)» *Boghvedegrød*, *og de var fattige*: på jy. er visse ord som grød, fløde m.m. flertalsord. - *Skywwen*: se n.t.s. 111. - *rimmed*: småvrinskede (efter foderet). - *sto ve*, *staa ved*: være tjent med. - *Luh*, *Lue*: hue. - *Herberret*, *Herberget*: karlekammeret.- *øwwwewunnen*, *overvunden*: medtaget. - *pillred* (...) *aa*, *pilrede* (...) *af*: gik sin vej. - *staglend*: stavrende.

286

Plotongen, *Pelotonen*: delingen.- *Udsættere*: kasserede heste.- *Beed*, *Bed*: tiden mellem to fodringer; 1/3 dagsarb., især om pløjning.- *ragt*, *ragede*:rørte. - *Towten*, *Toften*: se n.t.s. 206. - *nalle*, *naadelig*: if. B.s note 1836: from, godmodig.- *Kjowlen*, *Kjolen*: skindet.- *Kalgoren*, *Kaalgaarden*: se n.t.s. 33.- *Avvild*, *Abild*: æble(træ). - *stammed*, *stammet*: podet.

Mads Uhr: E Staahkelsmand

288

Uhr: Ure Gårde ligger i Grove ca. 20 km v.f. Lysgaard. - *Staahekelsmand*, *Stakkelsmand*: omvandrende tigger. - *kam ve ed mæ*, *kom ved det med*: kom ud for. - *Hunssommensti*: se n.t.s. 282. - *en grumme stuer Mues* (stor mose): Knudmose v. Herning. - *bødler*: maser.- *speddels*: se n.t.s. 272.- *Rind*: hedesogn i Hammerum Herred s.f. Herning, hvor mange tater holdt til. - *Rakkere*: tater, der udførte renovationsarbejde, parterede døde dyr m.m.; natmænd.- *krat ve*: hjælpe til.- *Suuhns*, *Sunds*: i Hammerum Herred.- *E Præjst*: if. overleveringen N. Hegelahr, forfatter til et skrift: *Forlystelserne i Heden* (1788).- *giø Nød ve*: se n.t.s. 278.

290

Kompen: se n.t.s. 35. - *Wajjs*, *Vase*: vej, der på dæmning forer over fugtig grund.- *idøj*, *i Dy*: i dynd.- *hæhl*: se n.t.s. 266.- *Diller* (...) *Grumslinger*: tatersprog: kvinder, born. - *wo Folk*, *vore Folk*: taterne. - *Viborrehus*: se n.t.s. 49.-*Jensta'goer*, *Enstedsgaard*: enligt beliggende gård.- *rehle*: se n.t.s. 252.- *faaskyll*, *forskyld*: gengælde. - *spon*, *spaane*: hjælpe.- *vis igjen*: se n.t.s. 234.- *glodder*, *glodre*: kline (en lervæg).

292

Doll, *Dull(en)*: stor lerkrukke.- *ha Ophold*: gå på aftægt.- *snowws*: snøfte. - *kin wos Roe*: kende (give) os *Raad*. - *Glarkihst*: glarmesterkiste. - *Raahn*: se n.t.s. 238.- *Kok*: se n.t.s. 238.- *suothjælmed*: sort med hvid plet i hovedet. - *lywws*: lyse; se n.t.s. 119. - *Kjennels*, *Kendelse*: erkendtlighed. - *Cuemuer*, *Godemoder*: svigermor.

294

Lowmaahd, *Levemaade*: traktement.- *Ullenskjot*: se n.t.s. 266.- *Luh*: se n.t.s. 284.- *Kaaskla'*, *Korsklæde*: trekantet klæde, der bindes om pande og baghoved. - *Pigh*: livstykke og skort ud i ét; sløjkjole (for børn).- *blowen oh*, *bleven ode*: gaet til grunde -*føhst Gaang*: det første møde skulle dog have fundet sted i Knudmose (se s. 288).- *Grobb*: grøft, -*skaae Do nød?*, *skader du noget?*: se n.t.s. 246. - *kaast nier*, *kastet ned*: begravet. - *kyl*, *kylede*: om illegitim begravelse.

361

Mari Kjølvroe: Faaual Marri

Trykt første gang i *No VI*, 1828 (*SSk XII*, 83) med en fortale om den jy. dialekt B. nævner her, at forbilledet for digtet er et dialektdigt af den skotske digter W. Laidlaw (1780-1845). Anden gang trykt i *SD II*. B. har her tilføjet noter (se *SSk XXVI*, 273) og har foretaget ændringer, især af rytmisk-metrisk art. - Se evt *AP II*, 361f.

296

Helmestier, Helmissetider: helligmesse, allehelgensdag, dvs. o. 1. nov., skiftedag for tyende. - *mæ Suolen, med Svalen*: o. 1. maj, som også var tyendets skiftedag. - *Bæsteren*: se n.t.s. 278. - *naahle, naadelig*: if. b.s note 1836: *inderlig medynksfuld*. - *lued*: lod som. - *moddele, modelig*: dybt bedrøvet - *stinh, stind*: stiv; if. b.s note 1836 også: *stræng, piinagtig*.